КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ: ЛЬВІВ, СЛОВАЦЬКОГО 14

5 ТРАВНЯ 1928 | Ч. 5 | РІК ВИДАННЯ І.

Ян Гутнік.

ГРОМАДА — ЧОЛОВІК ВЕЛИКИЙ!

Громада — Чоловік Великий!
Великан міліонорукий
з міліоном голів —
це надія завтрішньої днини,
віра майбутніх поколінь.
Вона серед туч і негод
до кращого прямує
і долю віщує.

Громада — Чоловік Великий,
що з молотом в руках
рубає ворожу скалу:
висока, стрімка це є гора,
на шпилях зубатії башти,
з челюстів гармати стирчать.
„Добуть, або дома не бути" —
зве лицар у зброю закутий!

Громада — Великий Чоловік!
Міліонами ніг підбігає,
міліонами віч споглядає,
сіряками, кожухами
шляхи устеляє,
для спільної справи
спільну думку має!

Sąd okręgowy karny we Lwowie dnia 17 kwietnia 1928 r. Pr. 235|28. Sąd okręgowy karny we Lwowie, postanowił na posiedzeniu niejawnem po wysłuchaniu Prokuratora przy tymże sądzie: a) zatwierdzić po mysli przepisu z art. 76-go rozporządenia Prezydzenta Rzeczypospolitej z dnia 10 maja 1927 Nr. 45 poz. 398 Dz. U. Rz. P. dokonano dnia 12-go kwietnia 1928 r. przez Starostwo Grodzkie we Lwowie, zajęcie czasopisma »Kooperatywna Respubłyka« Nr. I. z dnia 15. stycznia 1928 r. z powodu, że zamieszczono w tem czasozismie artykuły pt. na str. 1. od słów: »pojawa cioho« do słów: »wyższyj szczabel«: 1) na str 43 od słów »jak baczymo« do słów »Ukrainy« (jedno zdanie) 2) na str. 50 od słów: »dnia 17 grudnia« do słów »instruktoriw« (jedno zdanie) 3) na str. 51 tytuł tłustym drukiem od słów: »swiata kooperasji« zawierają w sobie znamiona zbrodni z §. 65 a) uk. b) wydać po myśli przepisu z art. 77 cytowanego rozpdrządzenia zakaz dalszego rozpowszechniania tego pisma drukowanego. Zarazem wydaje się odpowiedzialnemu redaktorowi tegoż czasozisma nakaz, by orzeczenie niniejsze umieścil bezpłatnie w najbliższym numerze, i to na pierwszej stronie pod rygorem następstw prewidzianych- w art. 60 tegoż rozporządzenia. — (підпис нечиткий)

Громада — Великий Чоловік!
Великан, що суспільну будову
підняти хоче на сильнії плечі
і в новую хату занести,
де написано на воротах:
„Життя нового Спільнота“!
Громада голод переможе,
переможе передновок,
переможе й смерть
чарівним оружжам,
що зоветься дружність:
спільність мрій, побажань і діла,
чаша з хрусталю і злота,
в чаші вино хотіння!

Коли нужда близько, близько,
як вітер діравими вікнами дує,
гасить вогні і надію,
як голод під тином зуби шкірить,
засохлії пальці глодає,
коли безробіття мов зараза
жах посилає на села і міста,
коли життя стає тюрмою —
в кращеє завтра вже ніхто не вірить.

Тоді твій час, Громадо:
тоді тобі встати
останній живій істоті,
лягти на дорозі Лиха і Розпуки
непрохідною барикадою!
О швидше, браття, хутко, хутко
будуймо цього Чоловіка,
будуймо Громаду.
Хай з лихом стає у заводи,
хай встане Великан могутній
Громада!
Хай голод всмиряє,
перемоги прапор розвиває!

пер. *К-о.*

HOMO COOPERATIVUS.

В літку 1927 р. я перебував на французькому селі під назвою Буа-Пляж, що розташоване на просереді де-Ре в Атлянтичнім океані і мені кинувся у вічи сильний розвій тамтешнього кооперативного і громадського життя. Згадане село начисляє 300 дворів, а 1100 душ населення; неграмотних не має. Вдовольняючи свою цікавість я попрохав знайомого селянина показати мені статути тих кооперативних і громадських обєднань, в яких він є членом, і сам їх простудіював. З них я довідався, що селянин Raymond Dupeux (Раймонд Дюпе) одночасно є членом ось яких, існуючих в селі кооператив:

1. Хліборобського, заснованого в 1865 році, що має ціль випікати хліб доброї якости й можливо дешевше.

2. Обопільної допомоги, заснованого в 1850 році: у випадках хороби своїх членів вона має постачати їм медичну допомогу та медикаменти, давати їм під час хороби матеріяльну підтримку, на випадок смерти клопотатися похороном та має організувати касу дожиттєвої пенсії.

3. Обопільного обезпечення (страхування) проти пожежі й блискавиць, заснованого в 1875 році.

4. Обопільного обезпечення проти падіжу худоби, що має давати своїм членам винагороду втрат, які вони можуть зазнати на застрахованій рогатій худобі, конях, мулах, та инших.

5. В синдікаті хліборобства і виноградництва, що має купувати гуртом за найвигідніших умовин всі матеріяли й інструменти, потрібні для аґрикультури та переслідувати всілякі обмани в торговлі штучними угноєннями і всіми господарськими потребами.

6. В молочарській кооперативі для гуртового виробу коровячого масла, або колиб то було вигідним, для гуртового збуту молока.

7. В кооперативі механічного гармануванння збіжа що підшукує як найвигідніші засоби гармануванння зернового хліба і насіння своїх членів.

8. В споживчій кооперативі, що має ціллю: а) купувати, розпреділяти та продукувати всі пожиточні предмети прохарчування своїх членів в можливо найліпших умовинах, б) плекання духа солідарности, що має ціллю урівняти працівників, як внутрі товариства, так і на зовні в контакті з другими кооперативними організаціями, в) групування, злиття та розбудови звязків зо всіма кооперативами свого району і, коли буде потрібно, обєднання з національною федерацією споживчих кооператив.

9. В товаристві комасації, що шляхом обміну ґрунтів має сполучати, заокругляти володіння для підняття продукційности сільсько-господарського виробництва. (Оскільки корисним є ця орігінальна й рідкісна кооператива можна судити по тому, що за її поміччю п. Дюпе протягом 5 років свої 10 гект. винограднику з 250 кавалків звів на 150).

10. Членом національної каси обезпечення дожиттєвої ренти на 50 років.

11. В кооперативі для плекання, здобування й збуту морських їдомих раковин.

12. Учасником організації нової кооперативи, хліборобської каси для заосмотрення своїх членів кредитом для їх виробництва.

13. Зрештою, п. Дюпе причетний в особі своїх дітей до кооперативи школярів, яка має ціллю обопільне страхування школярів, обопільну моральну й матеріяльну в часі хороби підтримку їх та ініціювання спільних вправ.

Опріч кооператив п. Дюпе є членом слідуючих культурних товариств:

14. „Дружини бородатих“, заснованої в кінці 1921 року демобілізованими з кампанії 1914-18 рр., що має ціллю щорічними маніфестаціями у сільського памятника згинувших у світовій війні односільчан згадувати вмерших за Францію товаришів, увіковічувати мерзоту страхіть війни й творити звязок товариськости між пережившими ту кампанію.

15. Членом філярмонічного товариства, маючого лише музичну ціль і в якому суперечки чи маніфестації політичні, або релігійні формально заборонені.

16. Ліста замикається членською книжкою комітету партії радикалів-республиканців, до яких п. Дюпе належить.

Як бачимо, кооперативне життя на французькім селі дуже розвинене, всі без винятку селяни є членами багатьох кооператив, чоловіки й жінки, навіть діти вже починають жити кооперативними інтересами. Все це гідне подиву і розумного, числячись з льокальними особливостями, наслідування.

О. Мицюк

Народнє господарство.

Взаємовідношення між окремими галузями кооперації.*)

Як би великим не було значіння промисловости і міста взагалі, а разом з тим і міської споживчої кооперації, то остає фактом, що держава без належно зорганізованого хліборобства не може вважатися нормально розвинутою. Це відчувають інстинктом м. и. ці держави, котрі в погоні за сирівцями завоювали краї з богатою хліборобською продукцією. Велике значіння хліборобства виявилося головно під час війни, коли міська промисловість і торгівля стали давати селу менше, але вимагали від нього чимраз то більше. На цьому підложжу виростає конфлікт міста з селом. Село підняло голову і почало дивитися на міських людий мало-що не як на паразитів. В наслідок цього приходиться приписувати особливе значіння питанню про наладнання відносин між селом і містом. Найлегше цього досягти кооперативним шляхом. Особливо покликані для цього споживчі кооперативи, котрі представляють собою не тільки відому верству населення, але обєднують усіх споживачів, біля їхніх споживчих інтересів. Для того спроби споживчих кооператив що до наладнання тісніших звязків з сільсько-господарськими кооперативами заслуговують на особливу увагу.

*) Розділ з книжечки відомого знавця кооперативного руху, проф. Тотоміянца, п. н. „Einführung in das Genossenschaftswesen«, Berlin, 1925.

Розділ цей торкається проблєми наладнання співпраці між кооперативами міста і села, порушеної в ч. 4. Кооп. Республики (ст. 164). Під кінець автор зачіпає питання про співпрацю ріжних видів кооперації н а с е л і; і одне і друге питання має для нас однакову цікавість, тому почути думку такого авторитету, як проф. Тотоміянц, не буде зайвою річчю. — Редакція.

Прикладом безпосередньої виміни товарів може послужити для Німеччини кооп. організація »Село і місто« у Фрайбурґу, що була заснована в р. 1920 фрайбурським споживчим товариством і баденським союзом с.-госп. кооператив. Капітал спілки у висоті 1 міліона марок був внесений обома сторонами по рівні. Також управа і контр. комісія складені з представників обох сторін. Усі кооп. організації оплачують спілці від кожної операції (купна, посередництва) 2 % винагороди. Спілка намагається звичайно закуповувати по найнизших цінах, щоби оставалася надвишка, яка б дала можливість створити резервовий капітал і опроцентувати уділи 5 %.

Ціни установляються представниками обох сторін. В останньому часі спілка береться до посередництва також між окремими сільськими продуцентами і споживачами міста й сіл. Ще швидче, як у Фрайбурґу, почали окремі німецькі споживчі т-ва, особливо-ж Центральний Союз Нім. Споживчих Т-ств, закуповувати сільсько-господарські продукти в селянських кооперативах. Одначе ці операції не набрали такого великого розміру і такої тревалої форми, як у Фрайбурґу. За війни прийшло в наслідок »громадянського мира« до наближення між ріжними видами кооперації, котрі до війни, не без впливу політичних партій, держалися від себе осторонь. Найстаріший кооп. союз Німеччини, »Загальний союз нім. заробкових і госп. кооп-ив, опертих на самопомочі« (твір Шульце), передав добровільно 200 споживчих товариств »Центральному Союзові нім. спож. т-ств«, залишаючися тільки союзом народніх банків, кооператив ремісничих і купецьких. Далі утворили чотири нім. кооп. союзи (Центр. Союз. Нім. Спож. Т-ств, Заг. Союз нім. зарібк. і господ. кооп-ив, Держ. Союз нім. с. госп. т-ств і Ґенеральний союз нім. Райфайзенок) виділ для спільного обговорювання питань, що торкаються однаково усіх родів кооперації як також проблеми наближення села й міста. В цьому одначе зглядi Німеччину вже давно перевищила Данія, де вже перед 25 роками був покликаний до життя союз, обєднуючий усі види кооперації. Окрім Данії стрічаємо в Росії не тільки приязні відношення, але й правильний товарообмін між ріжними видами кооперації. Також в Швайцарії дякуючи ініціятиві президента Союза Спож. Т-ств O. Jaeggi була заснована 1924 р. в грудні ліґа, що обєднує усіх 11.000 кооператив Швайцарії.

Хай буде вільно навести тут ще один, але оріґінальний приклад до справи про наближення села й міста. Велике споживче робітниче товариство для Трієсту і околиці створило спеціяльний с.-господарський відділ, якого улаштування коштувало тов-ству 100.000 лір. Відділ цей займається пропаґуванням між селянством найновіших методів господарської техніки. Ця діяльність стрічається з великою симпатією селян і разом з тим збільшує торги хліборобськими машинами і приладдями по роздільнях (крамницях), філіях т-ства, розкиданих по селах. З другого-ж боку це дає спож. т-ству можливість набувати с.-господарські продукти з першої руки. В цьому зглядi Росія і Угорщина поробили ще більші поступи. Тут набувають сільські споживчі кооперативи дуже часто с.-господарські продукти безпосередно від селян. Також на полі міжнародніх торговельних зносин маємо новий приклад постійного кооперативного товарообміну. В липні 1920 заснувало анґлійське Тов-ство Гуртових Закупок і федерація фармерських коп-ив Нової Зеляндії мішану спілку для поширення новозеляндських молочних продуктів в Европі, а з окрема між анґлійськими споживчими товариствами.

Що торкається міжнародньої кооперативної торговлі, яку ведуть кооп. ґуртівні (фахові централі), то по обрахункам одної американської фахової

ґазети вона досягла в 1923 р. 140 міліонів долярів торгу (обороту). З цієї суми припадало 115 міл. дол. на анґлійське а 2,5 міл. дол. на шотляндське Т-во Гуртових Закупок. Останніх 15,5 міліонів розподіляються на инших 11 країн. Одним з факторів оживлення міжнародньої торгівлі є товарообмін між Вел. Британією й Росією. При допомозі недавно заснованої Російсько-Британської Експротної Компанії вивезено з Росії 100.000 тон хліба.[1])

Приведеними тут прикладами ми очевидно не вичерпали всіх фактичних і можливих форм зносин між ріжними видами кооперації. Для усунення тертя між окремими галузями кооперації поручав Альберт Томас[2]) на конґресі Міжнароднього Кооперативного Союзу в р. 1924 заснования т. зв. інтеґральних кооператив, це зн. кооператив з ріжнородними функціями по зразку Ірляндії і деяких инших країн. Міжтим цей рід кооперації є вже давно відомий в Росії і особливо на Сибірі. На Сибірі розвинулися сильно ще до війни молочарсскі кооперативи (артілі). Одночасно вони приймають на себе чинности споживчих кооператив.[3]) На селі рекомендується заснування кооператив з ріжнородними функціями також з причини недостачі вишколених керовників, якщо їх не стачить для двох чи більше т-ств. Тому вже Райфайзен виступав проти обмежування завдань його сільських кас лише до кредитових чинностей. І сьогодня стрічаємо в Німеччині, помимо далекойдучої спеціялізації, чимало сільських кредитових т-ств, котрі виконують теж чинности кооператив споживчих і сільсько-господарських. Те саме бачимо теж при споживчих т-ствах, котрі на селі обіймають функції господарських кооператив а в містах функції щадничих кас і будівельних кооператив. Рекомендуючи інтерґальні кооперативи для села, не треба в кожному разі тратити з очий ясности і певности діловодства. Для кожного відділу мусить бути окреме рахівництво.

Проф. В. Тотоміянц.
(пер. К-ий).

Трансформації в суспільній структурі сходу Европи.

Дореволюційна Росія хоч з запізненням, порівнюючи з Европою і Америкою, одначе простувала тим же шляхом капіталістичного розвику.

За молодого і малорозвиненого капіталізму тубільська буржуазно-капіталістична кляса була зовсім незначною, вона тільки фомувалася; Українців серед неї можна сказати не було зовсім. В перший і надто другий період большевицької революції завдяки конфіскатам і націоналізації індустріяльних, торговельних, транспортових, фінансових і инш. приватних підприємств, буржуазно-капіталістична кляса, яко така, була знищена. Особистий її склад в одній чистині з'еміґрував, в другій, яка лишилася „дома", здебільшого поповнив собою ґрупу інтелектуальних працівників. В третій, неповський період бужуазно-капіталістична кляса починає знова відгороджуватися, наповнюючись головним чином новим людським мате-

---

[1]) Під Росією автор має очевидно на думці те, що зветься офіційно Союзом Соціялістичних Радянських Республик. Не можна якраз автору робити з цього закиду, бож самі совітські представництва вживають (неправно) переважно терміну „Росія" на означення своєї держави.

[2]) секретар Міжнароднього Бюра Праці в Женеві при Лізі Націй.

[3]) відоме і в нас. — Ред.

ріялом, висунутим революцією — часто з деклясованого робітництва — і пройшовшим її „огні, води і мідні труби". Відродження цеї кляси проходить після нової руїни, так би мовити, „на чистім полі", насамперед в торговельній і фінансовій ділянках і носить виразно хижацький характер „первісного накупчення капіталу". В культурнім відношенні нова буржуазія низче попередньої, але руки цих „нуворишів" більш „загребущі". Це надзвичайно життєздібна, активна та бойова ґрупа; щоб не мати конкуренції „кацапів" на Україні, вона часто українізована і навіть з самостійницьким напрямком. Ця ґрупа підготовлена організаційно, щоб взяти в свої руки все, що мала дореволюційна буржуазія, в тім числі індустріяльне виробництво, і певна, що потрібні для того капітали знайде. Рівно ж добре зорганізована й з'еміґрувавша стара буржуазія, яка з неповським періодом набрала віри, що вона знов вернеться до своєї попередньої діяльности та до свого хоч і переполовиненого майна.

Антаґоніст буржуазно-капіталістичних кляс, пролєтаріят, що мав бути базою соціялістичного і комуністичного будівництва, пережив величезну деформацію. Робітничо-селянська влада втягла багацько кваліфікованого робітництва в совітську „знать" та бюрократію; сьогодня — металіст, завтра комісар чи чекіст, післязавтра — на транспорті і т. д. Стара робітнича „ґвардія", що боролася за ідеали соціяльної революції, розтрачена на урядовий апарат, вибита на численних цивільних фронтах, вимерла від епідемій чи омужичилася або обуржуазилася. Незадоволення з режіму, з винагороди за працю і просто з умов прохарчування значну кількість робітництва, гол. чином в донеповський період, погнало на землю; пролєтарій „окрестьянивался", инша частина примушена була вдариться в спекуляцію і пошиться в нові дрібні буржуа. Замість 9, 2 міл. душ пролєтаріяту, що рахувалося в 1897 р., на передодні Непа його чисельність — 4, 78 міл.; з Непом зменшення робітництва закінчилося, його кількість знов зростає і загальне число найманої праці в 1925-26 р. було 9, 8 міл., в тім числі індустріяльного робітництва, яке уважається опорою комуністичної влади, 3, 1 міл. Зріст йшов за рахунок прибувавших з сіл; в фабрично-заводську промисловість в 1925-6 р. влилося робітників з сіл по Москві і Ленінграду 7-8%, по губерніяльним містам Р. С. Ф. С. Р. 12-16%, по Україні 51—69% [1]) Приходьки з сіл приносять з собою переродження робітничої ідеольоґії і класову несвідомість. З ними вже не можна говорити про такі речі, як майбутня світова революція, чи завдання Комітерну, їх цікавлять заробітки, помешкання, забезпечення на час хорости, безробіття або інвалідности та полегчення, звязані зі вступом в професійний союз; їм би побільше зірвати з фабрики і міст для села та своїх родин, куди вони норовлять їздити що свят, замісць того, щоб приймати участь в громадськім житті пролєтарія. До пониження клясової свідомости веде також вражаюча плиткість складу пролєтаріяту: з 1921 — по 1927 р. в підприємствах цензової індустрії, як подає „Труд", прибуло 12 міл. робітників, а вибуло 11 міл. За згаданий період оборот робочої сили в десять раз перевищив її наявний склад: „сьогодня — робітник, взавтра — шукай вітра в полі"; де ж тут виробитися клясовій свідомости? Переродження ідеольоґії та клясова несвідомість доповнюються у відношенні оплати розбиттям однородности робітництва, заведеної було в період військового комунізму. Тоді зарібна платня була одноковою для робітників кваліфікованих, фізичної і розумової праці; після Непа вернули

[1]) С. Загорський. К социализму или к капитализму? 1927, ст. 265.

до ріжних платень, як було за „буржуазного“ ладу. Насамперед вертається належна оцінка інтелектуальної праці, оплата державних служачих стала пересічно вдвоє вище пересічного заробітку промислового робітника. Але й серед самого індустріяльного та транспортного робітництва зарібна платня стала сильно діференційованою. Заведено правило, що співвідношення між низчою і вищою таріфною ставкою платні не мусить переходити 1 : 4; в дійсности стріваються співвідношення далеко різчі: як 1 : 8 і навіть 1 : 9. Сам Томський наводить випадки, що в однім і тім же підприємстві робітник фізичної праці одержує 30 крб., а кваліфікованої 180—200 крб. при чім говорить, що одвідуючі С. Р. С. Р. чужоземні робітники вказували, що ніде в світі не має такої різкої ріжниці в оплаті кваліфікованої і некваліфікованої праці, як в республиці совітів, в умовах диктатури пролєтаріяту, коли повинно б заховувати елєментарні принціпи пролєтарського рівенства. [1]) Отже серед робітничої кляси совітів існують ті-ж підкляси робітничої „аристократії“ і „плєбса“, які є скрізь в капіталістичнім світі, та навіть різче виявлені. Промислове робітництво найблизша комуністичній владі ґрупа, її надія. Для підтримання чисельности цеї ґрупи в значній мірі служать відомі проєкти індустріялізації, в підтримці-ж матеріяльній не зупиняються перед тим, щоб прибавки платні в індустрії обганяли прибавки продукційности праці: за 1925-26 р. виріб на один робітничий чоловіко-день (по довійськовим цінам) зросла на 11, 9 %, а зарібна платня в чоловіко-днях (в червонім вияві) зросла на 26 %. [2]) Все ж в загальнім і цілім в жовтневий, большевицький, період революції дуже потерпіла робітнича кляса, яко така. Вона вийшла з неї з пустими руками, в додачу ще з розбитою мрією про здійснення нового ладу, в якім би вона була ґеґемоном, господарем, керовником не лише в політичній, а ще більше в соціяльно-економічній области.

В дореволюційній Росії пануючим, найбільш упривілейованим і правлячим державою шаром був землевласницький чи шар поземельної аристократії. В революції жовтневій поземельна велика і середня аристократія, поміщицтво, яко кляса, підлягло знищенню. Підстава його буття і привілеїв — його землі разом з капіталом — захоплені селянством, а владою оповіщені сконфіскованими. Коли кляса буржуазно-капіталістична має все таки будучність у нас, то кляса „помісного“ землеволодіння свою ролю вже відограла, вона зникла назавжди, її панування більше вже не повернеться. Перед нами безперечне й стале завоювання революції і працюючих мас. Поскільки бувше поміщицтво не виеміґрувало, воно поповнило собою ґрупу інтеллєктуальних працьовників і в меншій мірі, кляси трудового селянства; ті-ж бувші поміщики, що опинилися за кордоном, виступають обєднано, але й вони залишили гадку про реставрацію попереднього аґрарного ладу. І вони числяться з тим, що хоч по земельному кодексу їх бувші маєтки формально націоналізовані, але фактично розібрані селянами по руках, з яких без бою її не випустять. Про повернення землі й вони перестали думать, мріють лише про відшкодування та про свобідну мобільність землі, сподіваючись, що таким чином може знова відродиться поміщик, тілько вже як сільско-господарський підприємець.

Ми одмітили вище, що „робуржуазені“ і „розаристократизовані“ кола, поскільки залишилися на місцях, поповнили собою кадр інтелєктуальних працівників. Щож сталося з інтеліґенцією в ході революції?

[1]) „Труд“, 19 серпня 1926.

[2]) „Правда“, N-г. 5, 1927, стаття Ліфшица, „Производительность труда і себестоимость изделий“.

По природі своїй сх.-европейська інтеліґенція, витвір невідомий Заходові, уявляє з себе виділювану ріжними станами і клясами, позастанову і позаклясову суспільну ґрупу, яка в особі своїх кращих представників, стімулювана гуманістичними ідеалами, ставлячи громадське добро над особистим та випереджуючи інтелектуально і етично пересічний рівень, простувала через неґацію існуючого до витворення инших, ліпших форм життя, виконуючи функцію культурного прискорення. Цей бродільний фермент, ці дріжжі, цей зрештою краєугольний камінь, що погорджував матеріяльними інтересами ради „служення“ народу, — східно-европейська інтеліґенція в особах своїх кращих людей з головою кинулася в революцію, надірвалася, зійшла кровю, розбилася. Вона знищена фізично, матеріяльно і зруйнована морально. Забуто те, що вона витерпіла за царату, борючись за народ, робітника, селянина; натомість її трактовано як буржуазію, піддавано червоному торору та роздяганню нарівні з буржуазією, примушувано підмітати базари, мити в червоноармійських касарнях... її відкинуто в інтеліґентський пролетаріят, иноді навіть в люмпен-пролетаріят; в ліпших випадках „опростившись“ вона „пішла в народ“, щоб з ним злиться, не стільки підняттям його до свого рівня, що було надсильним завданням, скільки опускаючись самій до його рівня та зазнаючи не раз моральної інквізиції. „Ви по своїй волі на революцію йшли — можна було почути бідаку інтеліґенту від народа — а не по найму від нас, значить ми за горе ваше не відповідаємо“. Поза опролетарізуванням та омужиченням для інтеліґентів в період військового комунізму зоставався єдиний шлях — йти на службу в радянські установи; їх зроблено „служилими“, державними наймитами, культивуючи в них слухняність, підлизування і т. и., убиваючи людську гідність та всяку здібність до протесту. Яко ґрупа, інтеліґенція зазнала заслуженого бідування та величезних жертв і розвіяних надій, вона розпята на історичнім перехрестку, знищена. З Непом одчинилися можливости відродження цеї ґрупи. Хоч і дуже незначна частина, але зявляється й старий тип інтеліґенції в ролях незалежних робітників; інтеліґенції, яко ґрупи, ще не має, одначе окремі інтеліґенти є. Инші інтелектуальні працівники йдуть дорогою специфічного виховання, вони „служилі“, їх тримають в „чорнім тілі“.

Навівши ставки платні совітським служачим міста і села, Томський (на XV конференції В. К. П., див. „Правда“, N-r 253 за 1926 р.), кажучи між своїми і тому отверто, сконстатував: „ледво на ці гроші можна вести сите існування“. У всякім разі для інтеліґенції є місце в житті, особливо для української на Україні, і вона буде існувати далі, бо без неї сама народність лишатиметься тільки етноґрафічним матеріялом.

Зрештою йде кляса трудового селянства. В цю революцію воно зосталося віч на віч з своїм клясовим антаґоністом, поміщиком. Не знайшлося сил, котрі б оборонили нетрудове землеволодіння, а разом і взагалі нетрудове сільське господарство, В попередні епохи селянство було обєктом, в останню-ж велику революцію воно пораз перший виступило, яко субєкт самовлаштування. Ніким не стримуване селянство стихійно вирушило на маєтности перш усього »своїх панів“, захопило поміщицькі і крупно-селянські добра і поділило їх між собою, як йому здавалося справедливим. Захват і перерозпреділення сільсько-господарських дібр полишили на селі лише саме працююче селянство. Завітна його мрія — усунення поміщиків і переділу їх земель — здійснилася. Не мало потративши, селянство і то єдине між всіма суспільними групами, ще більше

здобуло від революції, і повернення дореволюційних земельних відносин воно вже, розуміється, ні в якім разі не допустить.

Величезна кількість безземельного і мало-земельного селянства поширила площу свого землекористування, піднявшись до середняка. З другого боку економічною політикою большевиків другого періоду заможніший, куркулівський. елемент села скоротився, спустившись теж до сердняка. Отже в період військового комунізму в загальнім і цілім селянство на якийсь час стало більш ніж коли небудь однородною клясою; одбулося нівелювання в бік одноцільности. Оскілько вона була значна, майже монолітна, про це свідчить скрахування спроб большевицької влади штучно розколювати її (комбіди, комнезами). По заведенні Непа почалася натуральна діференціяція села на господарській базі — побіч селянства на куркулів, середняків і незаможніх — стримувана політикою радянської влади. В масі своїй це явище не так ще страшне, як його де-хто малює. По всій Радянській Україні по посівоплощі сільскі господарства в 1926 р. групувалися так: [1])

	Кількість господартсв.	В °/₀ °/₀
без засіву	216.932	4,4
з сівбою від 1—3 дес.	2.575.571	52,6
„ 3—9 „	1.799.694	36,7
„ 9—15 „	236.402	4,8
„ 15 і більш.	73.838	1,5
Загалом	4.900.437	100 °/₀

Тоб-то на 4,9 міл. господарств начислюється в ґрупі 15 і більше дес. всього лише 73,8 тис., або 1,5°/₀; але сюди входять почасти господарства з маскімально-трудовою нормою й почасти тільки куркулівські.

За революції селянство виказало себе здібним до участи в державнім житті і до захисту своїх інтересів в усіх новоповставших органах — ревкомах, ісполкомах чи радах, бо одержало добре виховання в своїх одвічних радах, сільських сходах, що звичайно недоцінюється. В той час як за останні, можна сказати, пів віку перед великою революцією, за царизму наша інтеліґенція і незначний, лише наростаючий пролетаріят були демократами в теорії і мріях — селянство в своїх общинах чи громадах мало старе самоврядування і в особі вічевого сільського сходу мало величезний досвід практики демократії в формі прямого народоправства. Цей досвід придався. Совіти, ради для селянства не були жадною новиною; воно мало їх раніш, можна сказати, ще в більш доладних формах. Легко зрозуміти, що кількосно селянство — потенціяльний господар країни. Але помилялися і помиляються, приймаючи його за пасивну політичну силу, котру хтось-то (наприклад пролетаріят) кудись-то має повести. З революцією виявилося, що селянство і якісно, можна сказати, єдиний віками вихований досвідчений організатор демократичного ладу. В своїй реґульовочній експансії до здійснення комунізму большевики відчули, що їм над силу націоналізувати 18 міліонів господарств. Під натиском визнання значіння селянства большевики здавали йому одну позицію за другою — ілюстрацією може служити все їх законодавство відносно села. Селянством користуються, але йому не довіряють, за жадну ціну не хотять допустити політичної переваги селянства над робітництвом: 5 голосів

[1]) „Україна". Статистич. щорічник за 1926 р. Ц. С. Укр. У. С. Р. Р., Харк., 1926.

селянських прирівнюють одному робітничому. Селянство не раз приходиться знов і знов завойовувати. Якось міністр царського уряду Коковцев влучно зауважив, що політика царської влади кінчається своїм впливом в 50 верствах од міста; вплив совітської влади над селом часто кінчається ще блище до міста. „При большевиках ми якось на стороні", подекуди можна було чути від селян. Спробам комуністів вндритися в село — селянство, особливо українське, протиставляє відпір, иноді хаотичний, чи жорстокий, але завжди активний і дошкульний, в роді убивств селькорів, предволісполкомів, предкомнезамів ітд. Де далі, як напр., на рік 1925-й, той сільський активізм все більшає. „Нині..., пише „Правда" за 24-XII. 1924 р., основні питання нашого буття розвязуються в численних розкиданих по всьому російському просторі селянських кутках... Ми кроку не повинні робити ні в однім питанні, щоб не оглянутися і на село". Подібне ж значіння надають селянству й ліберали. „В майбутній Росії, писав Набоков, рішаючу ролю буде грати селянство". Одним словом по загальному визнанню всіх без ріжниці політичних напрямків селянству в близчім майбутнім належить рішаюча роля, як у Росії, так може ще більше на чорноземній Україні. Селянство взавтра буде кольосальною, цільною, орґанічною будівничою силою, каже народник К. Р. Кочаровський. Фіґура селянства після ослаблення а то й знищення инших суспільних кляс, говорить неонародник С. Маслов, нині найвизначніша, її не має кому урівноважити. Для нас це має й те значіння, що наше українське селянство по своєму усвідомило собі концепцію самостійности України і на нього можна покластися в її відбудові.

Індустріяльне виробництво СРСР. стало в залежність від робітництва, сільско-господарське опинилося майже без винятку в руках селянства. Дві трудові кляси суспільства теоритично складають робітничо-селянську владу. В попередніх наших працях з области аґрарної політики нам прийшлося вказувати на можливість антаґонізму між цими працюючими клясами. З жовтневою революцією нам прийдеться зустріватися з цим явищем на раз: в умовинах радянської економіки все більше оголювалося протиріччя між селянством (серпом) і робітництвом (молотом). Взагалі робітник від соціяльної боротьби і революції терпить насамперд, сам селянин же на зменшенні продукційности землі, дякуючи аґрарній революції, потерпить останнім з усіх; безпосередній недобір видатности овочів його праці принесе недоспоживанння самому селянинові аж останнім. Робітник в суспільній боротьбі рубає гилку на якій сидить і сам; селянин же — на якій сидять инші. Західньо-европейське селянство, виховане на індівідуальній власности і раціональних системах господарства, є силою досить консервативною; в той же час східньо-европейське, виховане здебільшого на гуртовій власности і відсталих системах хазяйнування, по скільки ходить про земельне питання, є дуже радикальним, це, як сказали б західні автори, Жако, що робить „жакерії" (і справді їх не раз робило). Чи зостанеться воно таким радикальним і після заволодіння всіми землями, то велике питання.

Рано чи пізно, але селянство мусить прийти до політичної ваги в аґрарних країнах і нині воно прийшло, або приходить. Висловлюють побоювання, що зі знищенням поміщиків на селі, яко освіченого елементу, а також порідінню і розмагніченню інтелеґенції, культурний рівень Східньої Европи мусить занепасти. Говорять, що не селянину, відсталому і малограмотному з його середньо-віковим думанням підтримати стан культурности на попереднім рівні. Та песимізм цей упадає при одній

тілько згадці з історії російського земства. На півночі Росії траплялися чисто селянські земства, а тимчасом деякі з них, як напр., Вятське, були передовими на всю земську Росію.

проф. О. Мицюк

Біжучі економічні справи.

Галичина після війни 1914—1920.

(Продовження)

б) Ростинна продукція.

Вартість ростинної продукції і шкоди в рістні в р.р. 1914—1916.

Засівна площа Східної Галичини обіймає майже 2·6 міліона гектарів. Вартість продукції чотирох головних родів збіжа (пшениці, жита, ячменю і вівса) оцінювано до війни на 326 міліонів австрійських корон в золоті[1]). Вартість картофель, числячи по 4 австр. к. за метричний сотнар, досягала річно около 168 міліонів австр. корон в золоті. Близько пів міліярда виносила вартість продукції головних культур сільського господарства.

Шкоди в плодах знищених на пні, незібраних, заграбованих або зареквірованих виносять після обчислень П. Краєвого Виділу на рік 1914-15 около половини вартости річної продукції (около 72 австр. корони в золоті з гектара).

В році 1916 перекотився воєнний вал знова через 15 східно-галицьких повітів о посівній площі поверх 1 міліона гектарів, наносячи нові шкоди в рістні на около 78 міліонів австрійських корон в золоті[2]). Залишаючися тільки при оцінці шкід головних ростинних культур бачимо, що вже до 1917. східно-галицьке рільництво в самій рістні понесло шкоди около 329 міліонів австр. корон в золоті, в тому східно-галицьке около 198 міл. австр. корон або кругло на 40 міл. ам. долярів.

Зменшення посівної площі 1920/21.

Разом з безпосередніми шкодами, які нанесла війна ростинній продукції виступають згодом посередні шкоди не менше доймаючі.

З року на рік меншає у Східній Галичині посівна площа.

Безпосередньою причиною корчення посівної площі було щораз то дальше поступаюче погіршення почви в наслідку будови стрілецьких ровів і артилєрійських окопів, в наслідку зривів мінових піль і гранатів, а також у наслідку знищення меліорацій.

Для приміру наводимо, що в Горлицькім повіті довжина стрілецьких ровів сягала до 840 біжучих кільометрів, лійок по зриві ґранатів начислено там поверх 44.000. В далеко більшім розмірі знищена була з тих самих причин почва в наших опільських і подільських повітах.

Розміри самої тільки детеріорації (погіршення) почви зможуть бути

---

[1]) Dr. Witold Lewicki: Zagadnienie gospodarcze Galicyi — Lwów, 1914. стор. 41.
[2]) К. П. О.: Zestawienie szkód wojennych w Galicyi — Lwów 1919 стор. 19.

належито оцінені, коли пригадаємо, що австрійське правління в місяцях серпні, вересні і жовтні 1918 року виплатило на кошти засипання стрілецьких ровів і ґранатних лійок 8·8 міліона австр. корон (цебто на тодішній час при узглядненні спаду вартости корони поверх 1 міліона ам. долярів). Акцію привернення почви до порядку переводив Краєвий Уряд Відбудови за посередництвом Повітових Виділів. Допомогу одержали у львиній части поміщицькі господарства.

Приблизна оцінка шкід в почві, переведена Краєвим Урядом Відбудови на основі зголошень табулярної власности до Галицького Воєнного Заведення Кредитового, говорить про 300 міліонів австр. корон (валюта 1919 себто около 100 міліонів австр. корон в золоті,) з яких дві третини припадає на селянські ґрунта в Галичині, або на східно-галицькі селянські ґрунта — около 40 міліонів австр. корон в золоті.

Страти і шкоди в меліораціях виносять після обчислень Меліораційного Бюра К. Краєвого Виділу разом около 80 міл. австр. корон (валюти 1919.) для цілої Галичини.

Посередньою причиною упадку посівної площі було й ударемнення управи ріллі в наслідку недостачі насіння, обірника, штучних погноїв, тягла і мертвого інвентаря а часто і недостачі робочих рук в родині (острі бранки до воєнної служби).

В році 1920 — спираючись на даних звідомлення варшавського Міністра рільництва д-р. Бардля — площа облогів у Східній Галичині виносила 2,209.000 кат. моргів, або поверх 1,271.000 гектарів. Майже половина посівної площі Східної Галичини лежала облогом.

Умови відбудови ростинної продукції 1920/21.

Загосподарювання облогів після розпаду Австрії і виперття української армії за Збруч належало до обовязків Окружного Інспекторату допомоги рільництву, ділаючого з рамени ґенерального делеґата варшавського правління у Львові.

Звідомлення згаданого Інспекторату за рік 1920 говорять, що допомогу на засіви кредитом грошевим і річевим (збіжа, погної, машини, знаряди і т. п.) одержали власники около 1 міліона кат. моргів облогів. (весна 1920 р.) В той час оставало ще в Галичині около 1·2 міліона кат. моргів облогів до загосподарювання під осінь 1920 і на весну 1921 року.

Польсько-большевицька війна 1920, тереном якої було 26 східно-галицьких повітів погіршили положення. Управа озимини в війною обнятих повітах була ударемнена. Остало без озимої управи 810.986 кат. моргів поміщицької і 125.224 крат. моргів селянської землі. Під весну 1921 року знову поверх 2,136.000 кат. моргів ріллі було до загосподарювання. Під ярі збіжа мусіли йти політки правильно стоячі під озиминою.

Польща, яка заняла Галичину, подала до 1920 року включно ось яку допомогу галицькому рільництву:

1) Законом з 1. серпня 1919 признано 135 міліонів австр. корон, з яких вичерпано $^2/_3$ на позички а $^1/_3$ на підмоги беззворотні.

2) Законом з 13. лютня 1920 признано 400 міліонів марок польських на загосподарювання облогів. Вичерпано з того в році 1920 тільки половину.

3) Законом з 1. жовтня 1920 признано на допомогу рільництву, потерпівшому в наслідку польсько-більшовицької війни 150 міліонів марок польських. В році 1920 вичерпано з того фонду 100 міліонів.

Адміністрування фондами на допомогу рільництву належало до компетенції згаданого вище О. І. Д. Р. У допомоговій акції продовжував

Інспекторат традиції ославленої австрійської Централі Господарської Відбудови Галичини. Поміч йшла в першу чергу і в головній мірі для поміщицьких господарств (вплив Галицького Т-ва господарського у Львові[1]), якого визначний співробітник був одночасно шефом Інспекторату) а майже в цілости на рятування польських земельних власників чи то великих, чи малих і кольоністів[2]) (тенденції варшавського правління явно проголошені через ґенерального делеґата у Львові[3]).

До диспозиції О. І. Д. Р. остало з повищих фондів на рік 1921 під весну 250 міліонів марок польських. Самаж допомога рільництву в 26 східно-галицьких повітах, які потерпіли в наслідку польсько-більшовицької війни, вимагала мінімального вкладу — як обчислив Інспекторат — поверх 1 міліярда марок польських, числячи на один кат. морг поміщицької землі по 1000 мп., а на один кат. морг селянської землі по 2000 мп. Не числячися навіть зі спадом покупної сили марки польської (офіціяльно признавано під весну 1921 спад її на $^1/_3$ первісної сили!) бачимо, що вчвертьміліярдовий фонд у марках польських, призначений на весняну кампанію 1921, не стояв у ніякім відношенні до площі облогів навіть післябільшовицьких. До загосподарювання було одначе ще 1·2 міліона кат. моргів з передбільшовицької війни.

Варшавський сойм ухвалив додатковий кредит у висоті 3 міліярдів мп., одначе спад вартости марки польської вчинив, що фондом цим при зрості ціни на засоби сільсько-господарської продукції, а з окрема цін насіння можна було задовольнити насінні і тільки насінні потреби для 1 міліона кат. моргів облогів.

Достава знарядів і машин, погноїв і тягла та паші не могла найти в рамцях фондів на рільничу допомогу ніякої піддержки.

Насіння.

В краю насіння майже не було. Все збіжа вибрано з сіл, накладаючи на громади всупереч постановам з 29 липня 1919 Вз. Рп. ч. 64 поз. 381 непомірно високі контінґенти[4]). Приміром громада Милошовичі — львівського повіту, мусіла віддати на контінґент 8 вагонів збіжа, хоч навіть обчисляючи для неї контінґент після найвищої скалі, не могла бути приневолена до відстави навіть 5 вагонів. Громада Товщів — львівського повіту, хоч була законно зобовязана до дання 2·5 вагона, приневолена була відставити 9 вагонів збіжа і т. д. Рекурси громад, роблені через Краєве Т-во Госп. „Сільський Господар" у Львові, не зістали узгляднені. Незабутнім курйозом того часу є факт, що в Дрогобиччині збіжеві контінґенти на громади накладала не контінґентна комісія, яка — бодай по закону — обовязана була брати в охорону рільництво, а... апровізаційна комісія, яка по призначенню свойому дбала тільки про консумента і то консумента невдоволеного.

Офіціяльний орган Галицького Т-ва господарського у Львові в статті Владислава Сухоржевського[5]) стверджує, що поміщицьким господарствам накладано в пересічі по 170 метр. сотнарів збіжа на контінґент, вибирано

---

[1]) Гл. офіційне видання О. І. Р. Д.: »Pomoc rolna«. Lwów 1919 стор. 1. (склад Ради Інспекторату).

[2]) Гл. розпорядок О. І. Д. Р. у Przewodniku Kółek rolniczych — Kraków Nr. 28/920.

[3]) Галичина після війни 1914—1920 — „Кооперативна Республика" ч. 3 стор. 126.

[4]) Гл. Юліян Павликовський: Правні основи реквізицій збіжа та обороту рільничими плодами і їх перетворами в році 1919/20 — Господарський Часопис — Львів 1920.

[5]) Гл. »Rolnik« ч. 39 ex. 1920.

одначе пересічно по 10 метр. сотнарів, за те $1^1/_2$ моргові селянські господарства відставляли поза своє господарство на контінґент і на примусову реквізіцію військову по 3 метр. сотнари, а 15—20 моргові по 17 метр. сотнарів. Військові реквізіції часто були неквитовані а тим самим і не плачені.

На основі обчислень О. І. Д. Р. у Львові Східна Галичина мусіла довезти з поза своїх меж на засівну весняну кампанію 1921 року поверх 5.000 вагонів зерна. Вже одначе 12. січня 1921 зазначив Окружний Інспектор — у свойому рефераті на Загальнім Зборі Галицького Т-ва Господарського у Львові, що варшавське міністерство рільництва признало Східній Галичині тільки 600 вагонів засівного зерна, а сподіватися можна ще додаткового приділу дальших найвище 400 вагонів. Загалом у найкращім випадку могла Східна Галичина одержати найвище 1000 вагонів зерна на засів, це є $^1/_5$ свойого запотребування.

Краєве Т-во господарське „Сільський Господар“ і його торговельний синдикат „Краєвий Союз Господарських Спілок“ (тепер „Центросоюз“), числячися з критичним положенням українського селянства, позбавленого зерна, бажав через свої органи починити більші закупна насіння, одначе О. І. Д. Р. відмовився дати їм д о з в і л н а к у п н о з б і ж а (ходило тільки о дозвіл!), заявляючи, що державні органи самі доставлять збіжа всім рільникам. Рівночасно одначе Начальник Інспекторату проголосив на згаданім вище Загальнім Зборі ось що: »Proszę się nie bardzo oglądać przy zaopatrywaniu w potrzebne nasiona na pomoc rządową, bo pomoc ta nie może być wydatna«...

Самодопомога українських рільничих організацій була здавлена „указом“ — а поміч державна була майже ніяка.

Дальші гострі реквізіції погіршували тільки положення українського рільника.

Ціни насінного збіжа — скупченого головно у спекулянтів — йшли в гору.

Ціни пшениці на засів вже в марті 1921 підскочили на 12.000 Мп., жита на 9.000 мп., ячменю на 8.000 мп., вівса на 8.000 мп.

Угноювання ріллі.

Вигноювання ріллі обірником було недостаточне, бо стан живого інвентаря помітно змалів[1]). Лихе господарське положення Польщі недозволяло на імпорт штучних гноїв. Ціни довожених штучних гноїв під знак питання ставляли поплатність їх уживання. Пр. 100 kg. 20% суперфосфату коштувало рівновартість 80 kg. пшениці (до війни тільки 50 kg.), 100 kg. чілійської — салітри рівновартість 160 kg. пшениці (до війни около 100 kg. пшениці!) Краєвий каініт 10% нотовано за ваґон в ч е р в н і 1920 р. 3.800 мп., 20% - потасову сіль — 9.520 мп., 30% — 14.280 мп., 39% — 18.600 мп.. Томасівки зовсім не було! Байдуже гляділи власти на торговлю безвартісною жужелицею Мартіна - Сіменса, яку продавано як 16% томасівку коли вона має найвище до 2% фосфорового квасу і то для ростин недоступного[2]).

Положення на ринку штучних погноїв відбивалося відємно на ростинній продукції. Статика піль захитувалася рабівничою — хоч обстави-

[1]) Близші дані будуть поміщені у розділі »звіринна продукція« в слідуючому числі »Кооперативної Республики.«

[2]) Юліян Павликовський: »Чи порадно уживати низькопроцентових фосфорових погноїв« — Господарський Часопис ч. 3/1920.

нами накиненою — господаркою, видайність меньшала, питома вага гакихлиць збіж падала.

Вже до війни зуживала Східна Галичина річно фосфорових погноїв около 10.000 вагонів, калієвих — 6.500 вагонів, а азотових около 1.500 вагонів.

Знаряди і машини с. господарства.

Втрати в знарядах і машинах вже в році 1918 (оцінка з лютого 1919) виносили в Галичині поверх 1 міліярд 212 міліонів австр. корон (в твердій валюті поверх 311 міліонів австр. корон в золоті); з того на Східну Галичину припадає поверх $^2/_3$. Вправді австрійська Централя для господарської відбудови краю вела від 1917 акцію допомоги на віднову мертвого інвентаря, одначе згідно з її лінією, відомою вже нам, українське селянство одержало від неї не більше 1 міліона австр. корон (валюта 1918 рік! отже около 300.000 австр. корон в золоті). Від листопада 1918 незначну допомогу уділювало — через недовгий час — українське правительство. Від травня місяця 1919 українське рільництво лишене було всякої допомоги з боку окупаційної влади.

Самодопомога згаданого вже „Краєвого Союзу господарських Спілок" розбилась о негативне становище варшавської влади. Синдикату недопущено до користування з компензаційних договорів варшавської влади з заграницею, хоч предметом компензацій були східно-галицькі: нафта, дерево, сіль і прочі сировини. Лихий стан польської валюти[1]) — зокрема на закордоннім ринку грошевім — унеможливлював імпорт знарядів і машин за гроші. Ціни знарядів і машин льоко Галичина були прямо казкові.

Для приміру наводимо тут ціни звичайного ґарнітуру селянських знарядів і машин перед війною, в жовтні 1918 року і в марті 1921 року. Казочні останутъ отже ціни навіть по узгляднення девалюації.

Рід знаряду — машини:	Ціни		
	перед війною	жовтень 1918	март 1921
1) Залізний плуг	65 К.	260 К.	8.000 Мп.
2) Пара борін	48 „	120 „	1.000 „
3) Господарський віз . . .	140 „	600 „	25.000 „
4) Молотільня з киратом .	400 „	2.300 „	60.000 „
5) Млинок до чищення збіжа	80 „	500 „	10.000 „
6) Січкарня	60 „	350 „	7.000 „
Разом . . .	793 К.	4.130 К.	111.000 Мп.

Вже при розпаді Австрії ціни (узгляднюючи девалюацію австр. корони!) були двічи висші як до війни — а під владою Польщі (узгляднюючи девалюацію польської марки і означаючи її тілько на $^1/_9$ австр. корони з року 1914) зросла ціна звичайного селянського ґарнітуру в пятнайцятеро!

Допомога О. І. Д. Р. до кінця 1920 обнимає доставу знарядів і машин в числі 5.942 штук (в тім 1.160 плугів і 1.204 возів. Вартість допо-

[1]) Слід замітити, що маркову валюту у Східній Галичині ввела Польща в супереч статті 206 Saint-Germain'ського миру.

моги ілюструє ярко факт, що більшовики вже літом 1920 року забрали в Східній Галичині 5.679 самих тільки возів, у тім 3.467 возів селянських...

Тягло.

Дотично тягла зауважуємо, що кліматичні умови Східної Галичини (коротко треваюче веремя, яке сприяє осінній а ще більше весняній управі ріллі) приневолює навіть малоземельних селян держати коні, щоби в час упоратися з оранкою і сівбою.

Після війни (стан з 31. XII. 1919 року) стратила Східна Галичина в порівнанні до року 1910 38% коний. Польсько-більшовицька війна прибільшила страти в конях о дальших 8.994 штук в тім селянських 5.229[1]).

Пара марних селянських коний коштувала під весну 1921 року найменше 180.000 Мп.

Селянські коні улягали постійно військовим реквізиціям або примусові підвод і то не тільки на цілі військові, але й на звоження кольоністів (пр. в громаді Риків, золочівського повіту, в громадах Ясенів і Кадлубиска, бродського повіту, в громаді Дубки, городенського повіту і т. и.).

Реквізиція паші для армейських коний підривала робочу силу селянського тягла.

О. І. Д. Р. доставив дворам і по части селянам в 45 повітах Східної Галичини разом 4.749 штук коний до весни 1921 року, отже доповнив заледво половину втрат з часу польсько-більшовицької війни. Коні давано або на кредит, або продавано за готівку.

Робітничі умови.

Робітничі відносини у Східній Галичині, яка все мала й має з причини аґрарного перенаселення надмір робочих рук, булиби після демобілізації можливі (з огляду на внутрішні потреби краю), одначе острі реквізиції збіжа і картофель на прохарчування міст і армій а що більше на вивіз при рівночаснім упадку загальної ростинної продукції, заострювало проживну кризу українського села. Сільський люд недоживлювався. Видайність його праці маліла. Голод викликував недуги — збільшував попри вплив негіґієнічних захистів-землянок — смертність на селі.

Упадок видайности з рілі.

А всеж таки привязання до землі, жилавість української хліборобської маси, навіть серед найнесприятливіших умовин, дали їй перевагу над поміщицьким господарством, коли глянути на видайність селянської і двірської землі після воєнної хуртовини.

До війни пересічна видайність з одного катастрального морга ріллі у Східній Галичині (дані за 1912 рік) виносила:

при пшениці	698 kg
при житі	698 kg
при ячменю	760 kg
при вівсі	712 kg

Головний статистичний Уряд у Варшаві подає пересічну видайність з одного кат. морга ріллі за рік 1919/20[2]) у Східній Галичині ось в яких цифрах:

---

[1]) Józef Paygert: Jakie szkody poniosło rolnictwo wskutek inwazyi bolszewickiej we Wschodniej Galicyi — Rolnik 4/1921.

[2]) Гл. »Monitor Polski« ч. 253/920.

Рід збіжа:	Велика власність:	Селянська власність:
Пшениця озима	380 kg	420 kg
„ яра	380 „	380 „
Жито озиме	250 „	300 „
„ яре	260 „	280 „
Ячмінь	480 „	450 „
Овес	550 „	530 „

При пшениці зменшилася видайність у порівнанні до передвоєнної доби на $^1/_3$, при житі більш як на $^1/_2$, при ячменю на $^2/_5$ і при вівсі около $^2/_5$.

Видайність з селянської землі за виїмком ярої пшениці (al pari!) і ячменю і вівса виказує всюди надвишку над видайністю з поміщицької землі.

На кінець пригадуємо, що з кінцем 1920 року, около $^1/_2$ посівної площі лежала в Східній Галичині облогом.

(Далі буде.)

Юліян Павликовський.

Рільничі палати в Польщі.

В Деннику Законів ч. 39. поз. 385., появився декрет президента Р. П. П. під датою 22/III 1928, яким вводяться в цілій Польщі рільничі палати — чим вноситься суттєва конституційного характеру новість в життя цілих областей держави.

Ціллю рільничих палат, по словам 1. арт. цього закона є зорганізування сільського господарства.

Як округ діяльности предбачається в засаді терен одного воєвідства, але в випадках узасаднених господарськими зглядами може той округ бути менший.

Про утворення рільничої палати, про місце осідку і округ діяльности постановляє Рада Міністрів на внесення міністра рільництва в порозумінні з міністром аґрарної реформи і по засягненні опінії самоврядних орґанів воєвідського і повітового, та відповідних рільничих організацій, що працюють на терені, де має бути створена рільнича палата.

Подрібні організаційні рамки для кожної рільничої палати зосібна усталює статут, котрий надає Рада міністрів на внесок мін. рільництва в порозумінні з мін. аґрарних реформ.

Урядовою мовою рільничої палати назначує розпорядок мову польську.

Розпорядок надає рільничим палатам майже необмежений круг ділання в справах сіль. господарства. Він довіряє їм: 1) заступництво і оборону інтересів рільництва 2) ініціятиву (в границях обовязуючих законів) в напрямі всестороннього підпирання рільництва 3) виконування чинностей, повірених рільничим палатам законами і розпорядками, та співпрацю відносно рільництва з державними і самоврядними урядами.

Рільничим палатам надається (теоретично) широку свободу рухів. Вони зносяться безпосередньо зі самоврядними і державними урядами, ставлять внески про засоби поправи рільництва, видають опінію що до проєктів законів і розпорядків, що дотичать рільництва, делеґують своїх представників, як орґани дорадчі при державних урядах, на жадання уряду або заінтересованих осіб, визначують знатоків до усталення опінії в справах, що дотичать рільництва, здають справоздання міністрові рільництва про стан рільництва в своїх округах.

Як видно з наведеного, рільничі палати охоплюють ціле сільсько-господарське життя. Прислуговує їм право закладати і удержувати рільниче шкільництво і позашкільну освіту, організувати рослинну і звіринну продукцію включно з організацією досвідництва, кваліфікацією насіння і племінного матеріялу, організування меліорацій, правної поради, студій над організацією сіль.-господарства при помочи сіль.-госп. рахівництва, статистики, студій над коштами продукції, провірки поплатности господарства в поодиноких його галузях, обіймають в своїм обсягу ділання сіль.-господарський кредит, нагляд над водними спілками, асекурацію і т. д. і т. д. Здається нема одної річи в сіль.-господарськім житті, де не малиби рільничі палати щось до говорення.

Як би ці нові установи хотіли і вміли виконати наложені на них обовязки, то певно за кілька літ було би помітне піднесення рільничої культури в краю. Але, гадаю, що навіть при добрій волі деяких людий, що будуть працювати в рільничих палатах, вони, будучи як це зараз покажеться напів чи в цілости державними установами, поїдуть на старім, випробованім державнім »шімлі...«

Рільничі палати мають теж обовязок підпирати суспільні орґанізації рільничі. Навіть можуть передавати їм ведення поодиноких праць і уділювати їм грошеві зачети на ті праці.

Орґанами рільничих палат є: рада палати, заряд-управа палати і президент палати.

Раду палати в числі 20—70 членів творять радники троякого ґатунку: 1) радники з вибору, котрих не може бути менше $^3/_5$ з загальної кількости, 2) радники вибирані від суспільних рільничих організацій $^1/_5$ загальної кількости і 3) радники іменовані мін. рільництва, котрих число не може перевисшати $^1/_5$ загальної кількости.

Вибори першої катеґорії радників відбуваються виборчими округами означеними статутом рільничої палати. Вибраними можуть бути громадяне, що скінчили 30 літ життя і є власниками, державцями і управителями господарств положених в районі рільничої палати, або також працівники на полі сільського господарства, що мають щонайменше середнє рільниче образовання.

Вибір радників першої катеґорії відбувається на зборах, на котрих мають право участи слідуючі особи: а) члени повітових Виділів, Соймиків, і міських рад обнятих виборчим округом. б) властителі, державці і управителі рільних господарств, положених в районі рільничої палати або особи, що працюють на полі сіль.-господарства в районі палати і мають щонайменше середнє рільниче образовання.

Вибори з виборчих округів заряджує воєвода, а переводить староста. Радники вибирані на 6 літ в той спосіб, що кождих 3 роки половина уступає.

Виборча ординація є своєрідна для »народовосьцьово-єднолітеґо паньства«. Після цеї виборчої системи і при таких орґанах виборчих як староста, є повна ґарантія для авторів проєкту, що ледви чи дістанеться до ради з вибору оден правдивий Українець на українській території.

Другу ґрупу радників вибирають суспільно господарські організації і то ті, котрих кожноразово назначить міністр рільництва після свого узнання.

Вкінці третю ґрупу радників іменує міністр рільництва з поміж осіб, що працюють на користь рільництва. Не можуть бути іменовані особи, що є в чинній державній службі, з виїмком осіб, що працюють

в науково-досвідних (державних) установах, в академічних школах і в школах рільничих всіх типів.

На першім своїм засіданні вибирає рада рільничої палати з поміж себе президента палати на протяг трох літ. Вибір президента підлягає затвердженню мін. рільництва.

Рада є орґаном ухвалюючим і контролюючим. Належить до неї між ин. ухвалення бюджетового прелімінара і рахункових замкнень палати, усталення оплат на користь палати, введення котрих є узалежнене від рішення палати, рішати про затягнення позичк, набування і збування майна і т. д.

Зборами палати, що збираються найменше раз до року, проводить президент, або його заступник. Обради ради є явні.

Другим орґаном рільничої палати є заряд-управа палати, що є орґаном виконавчим. В склад управи входить президент, віцепрезидент і означена статутом відповідна кількість членів, вибраних радою з поміж себе на три роки.

Президент палати репрезентує її на зверх, дбає про виконання ухвал ради і управи, скликує збори ради і управи і т. д.

Всі біжучі праці виконує бюро рільничої палати. На чолі бюра стоїть директор, покликаний з поза ради президентом за попередньою згодою міністра рільництва.

Як видно зі сказаного, всю власть ухвалюючу і виконуючу в рільничих палатах посередньо, або безпосередньо має міністр рільництва. Він передовсім рішає про потребу основання рільничої палати, він видає статут, він визначує, котрі господарські інституції можуть вибирати до радних палати своїх відпоручників, він прямо іменує своїх радних, а посередньо може впливати і на вибори через старостів і воєводів, він може не затвердити вибору президента палати і він мусить згодитися на особу директора бюра, котрого ніби покликує презідент бюра на основі рішення ради. Одним словом рільничі палати, це експозитури міністерства рільництва, на зверх прикрашені для замилення ока статутом, виборами, тощо — дивіться мовляв, яке широке в нас самоврядування.

Найважнішою справою для нас в тих рільничих палатах є оплата цілого кольосального апарату. Робота і користь з них може бути, а може і не бути, (що на підставі дотеперішньої практики є більше правдоподібне), а що за це все хтось мусить заплатити, це певно. Заплатить це все в першу чергу наш селянин, бо 51. арт. розпорядку каже, що доходи рільничої палати будуть складатися:

а) з оплат за услуги зроблені рільникам,

б) з доходів з власного майна палати,

в) з оплат, установлених на користь палати на основі обовязуючих законів,

г) з державних, самоврядних і ин. зачетів.

Коли перевести це на людську мову — значить, що прийдуть нові податки.

Розпорядок про рільничі палати обдуманий до кінця мігби принести деяку користь для рільництва, як би ці нові інституції виконували справді ті праці, що предбачує закон. Але не можна припускати, щоби державний чи півдержавний уряд, а таким палати стануть, виказував більше ініціятиви і енерґії ніж суспільно-господарські інституції, що засновані самими заінтересованими і стежать за розвоєм сіль.-господарського виробництва та стараються всіми силами подати помічну руку своїм членам. Муситься рішучо вище ставити значіння добровільної господарської організації від організації накиненої з гори.

О-м.

Кооперативне будівництво в нарисах.

Союзне будівництво кооперації в Чехословаччині.

(Докінчення.)

Поруч з Центральними Союзами в Чехословаччині працюють ще спеціяльні союзи, що обєднують кооперативи тої чи иншої спеціяльної галузі. Так, при Центральнім Союзі Чехословацьких товариств(Ůstřed, svaz) істнують наче-б-то підрядні союзи: союзь продукційних та робочих артілів, союз будівельних та житлових товариств і союз господарських та оредних товариств. Організаційно та юридично вони уявляють їз себе самостійні союзи, хоч фактично діяльність їхнього апарату так тісно звязана з діяльністю Центрального Союзу, що вірніше було б визнати їх лише секціями Центрального Союзу, які користуються де-якою автономією. Канцелярії цих спеціяльних союзів містяться в помешканні Центрального Союзу, поруч з помешканням його головного секретаріяту, ревізійного відділу, технічної канцелярії, освітнього і консультаційного відділів; в органи управління часто входять ті самі особи, що і в органи управління Центрального Союзу, — все це ще тісніше звязує ці союзи з союзом центральним. При Центральному обєднанні аґрарницькому працює, як спеціяльний союз, „Союз Молочарських товариств", а для обслуговування товариств електричних вже самостійного союзу немає, а є лише окрема секція електричних товариств; друга подібна секція обєднує товариства для накупу сільсько-господарських машин і по збуту сільськогосподарських виробів (елеваторні товириства). Було б помилкою думати на підставі цього, що електричних товариств в Чехословаччині небагато, або принаймні менше, ніж молочарських: в 1925 р. в склад центрального обєднання входило електричних товариств 438, елеваторних 109, а молочарських тільки — 57.

Досі ми говорили про союзи, що мають своїм завданням ревізію та ідейне керовництво. Закон не дозволяє їм торговельних операцій, а тому поруч з цими союзами існує ще цілий ряд центральних кооперативних установ, які мають обслуговувати кооперативи в господарському відношенні. Так, для обслуговування потреб товариств, що входять в Центральний Союз (Ustřed. Svaz), існують: товариство гуртових закупок (Velkonakupní Společnost), кооперативний банк (Všeobecná Družstevní Banka), асекураційна установа (Čechoslavia), організовані, як акційні спілки, акції яких розміщені між кооперативами.

Всі ці централі працюють по принципу універсальности, обслуговуючи кооперативи всіх видів. Наприклад, торговельна централя не тільки закуповує крам, потрібний для споживчих товариств, а також постачає машини й сировину для виробничих артілів та для сільсько-господарських товариств; вона навіть намагається організувати збут виробів продукційних артілів, як промислових, так і сільсько-господарських. По части їй це вдається, оскільки йде про посередництво між продукційними артілями та споживчими товариствами. Але треба зазначити, що в Чехословаччині існує дуже велика кількість продукційних артілів; в самому Центальному Союзі в 1926 р. їх було 241; тому то на чергу поставлено питання про утворення окремої торговельної централі, яка б удержувала в Празі великий маґазин для продажу виробів продукційних спілок. Останніми часами що-року перед Різдвом в Празі уряджується виставка-торг для реклями й продажу виробів продукційних товариств. Ця виставка робить дуже гарне враження ріжноманітністю виробів та їх якістю; отже можна сподіватись, що в скорому часі ця двох-тижнева виставка перетвориться в постійний маґазин, який утримуватиме окрема централя. Для обслуговування виробничих спілок сільсько-господарських вже утворено окрему централю: „Центральне товариство сільсько-господарських товариств“ (Ustřední sdružení hospodařských bružstev), хоч треба визнати, що ця остання централя — найменш необхідна, бо торговельна централя (Velkonákupní Společnost) веде такі обширні операції сільсько-господарськими продуктами, що могла б взяти на себе збут виробів всіх сільсько-господарських артілів союзу. Досить згадати, що вона має 5 власних млинів і за рік продає тисячі ваґонів борошна й инших виробів млинарських. Можна думати, що „Центральне товариство сільсько-господарських т-в“ організовано під впливом міркувань політичного характеру: воно утворено провідниками організації дрібноселянської (Svaz domkzažů), яка хоч і входить в склад соціль-демократичної партії, але зберігає автономність.

Дуже велике значіння для розвитку кооперативного руху мало утворення кооперативного банку споживчої кооперації. За пять років банк встиг зібрати значні капітали. Слідуюча таблиця показує розвиток його вкладної операції:

На	кінець	1921	р. вкладів	було	20.021.339	корон
„	„	1921	„	„	48.384.934	„
„	„	1922	„	„	61.202.444	„
„	„	1923	„	„	65 974 245	„
„	„	1924	„	„	75.080 436	„
„	„	1925	„	„	107.132.111	„
„	„	1926	„	„	101.358.419	„
„	„	1927	„	„	115.000.000	„

Це — велика підтримка для кооперативного руху: в кінці 1926 р. банк випозичив:

споживчим товариствам і централям	67.778.000	корон
продукційним товариствам . . .	7.659.000	„
с.-господарським артілям	3 141.000	„
будівельним товариствам	5.113.000	„
кредитовим товариствам	661.000	„
робітничим народнім домам . . .	520 000	„
професійним та иншим організаціям	7 060.000	„
Разом	91.932.000	„

Чеська споживча кооперація має право пишатись цим банком.

Кооперативи обєднані в „Унії" мають своє „Товариство для гуртових операцій" і свій банк, що безперечно веде до розбиття кооперативних сил; німці мають свою торговельну централю (Großeinkaufsgesellschaft); чеські аґрарники мають де-кілька торговельних централь: „Гуртове електротехнічне товариство", „Гуртове товариство молочарське", а для обслуговування елеваторних товариств існує окрема торговельна централя: „Кооператива". Остання централя виникла тільки в 1925 р. і перебрала на себе працю, яку до того часу вели ріжні відділи Центрального Обєднання с.-госп. товариств. В 1926 р. „Кооператива" продала:

1. штучного угноєння	15.542	ваґонів
2. вугілля	37 762	„
3. картоплі, кукурузи, сіна й под.	2.380	„
4. жита, пшениці, вівса та ячменю	4.110	„

Банку аґрарницька кооперація не має, його ролю відограє до певної міри „Центральне Обєднання" (Ustřed. Jednota), приймаючи вклади від тих товариств, де є зайві капітали, і видаючи позички тим, що їх потрібують. На кінець 1926 р. „Центральне Обєднання" мало вкладів від своїх товариств на 903.393.096 корон. Як бачимо квота дуже поважна.

Подібно тому, як при „Центр. Обєднанні чеських с.-госп. товариств" організована краєва торговельна установа „Кооператива", так і при инших краєвих аґрарницьких союзах утворено свої краєві торговельні установи, операції яких полягають в постачанні населенню сільсько-господарских машин, штучного угноїння, насіння і т. и. та в збуті продуктів сільського господарства.

Досі ми говорили про центральні та краєві кооперативні установи. Як же організована кооперативна періферія? Споживча кооперація в Чехії та на Мораві організована здебільшого по принципу централізації. Ми тут не знайдемо повітових союзів, за те тут є багато кооператив-велетнів, район діяльности яких охоплює цілі повіти. Де-які споживчі кооперативи повідчиняли свої філії не тільки в містах, де вони мають свій осідок, а й на селах і навіть в сусідніх містах. Так, наприклад, празьке споживче товариство „Бжола" (Včela) в 1926 р. мало 202 філії між ними філію в місті Німбурк, за 50 кільометрів від Праги. Пільзенське споживче товариство має 176 філіялок, споживче товариство „Взаємність" в Брні має 176, а Моравськоостравське споживче товариство „Будучність" має аж 260 філіяльних крамниць. Такі товариства фактично уявляють з себе цілі союзи; але організовані вони, як товариства: управління все централізоване, і можна побоюватись, що для місцевої ініціятиви там не залишилося нічого. При такій організації член товариства починає дивитись на товариство, як на щось чуже, бо фактично він навіть не може безпосередньо використати своїх прав на загальних зборах; та й як його використати ті права, коли наприклад Моравськоостравське товариство в 1926 році мало 64.606 членів. Отже загальні збори доводиться заміняти зборами уповноважених.

Так само й де-які аґрарницькі товариства, особливо елєваторні, охоплюють своєю діяльністю цілі повіти, відчиняючи по де-кілька філій. Одначе, коли в елєваторній кооперації можна миритися з пристосуванням організації кооператив до залізничих станцій, то для споживчої кооперації безумовно слід визнати більш доцільною організацію дрібних товариств в кожному селі з тим, щоб потім обєднати їх в повітовий союз. Тільки споживча кооперація на Словаччині та ще кредитова організовані по принципу децентралізації й розвитку місцевої самодіяльности.

Всі товариства, як великі з десятками філій, так і найменші входять безпосередньо членами в центральні кооперативні установи. Звичайно за віддаллю для багатьох із них дуже незручно користуватись торговельними підприємствами центральних установ, а тому виникає потреба в утворенні краєвих кооперативних союзів; але й тут принціп централізації часто приводить до того, що замісць краєвих союзів центральні союзи одчиняють свої філії; так наприклад, товариство гуртових закупок споживчих товариств (Velkonakupní Společnost konsumních družstev) в Празі має свої філії в Брні, Моравській Остраві, в Пільзні, Простієві та в Жилині.

Щоб закінчити цей нарис, слід зазначити, що на українському Закарпатті спроби утворити союз довший час кінчалися досить невдало і тільки в 1925 році утворився нарешті „Краєвий Дружественний Союз“ в Ужгороді, який і має тенденцію охопити своєю діяльністю все Закарпаття. В 1926 році він мав вже 341 членів, але з них кооператив лише 287; решта — фізичні особи (47) та організації не кооперативні (7). Серед 287 кооперативних товариств було:

кредитових	107	для збуту овочів	12
споживчих	102	складських	8
сільсько-господарських	17	домашнього промислу	10
молочарських	11	инших	17
винарських	3		

Як торговельну централю для Закарпаття заложено „Торговельний Союз господарських дружеств“.

Б. Мартос.

„Наладнання аґрономічної роботи в краю“

(Дискусія)

III.

До статті п. інж. В. Воробця поміщеної в 3 числі »Кооперативної Республики« під заголовком »Наладнання аґрономічної роботи в краю« піддав думку д-р К. Коберський, щоби кружки »Сільського Господаря« по селах заступити кооперативами.

Думаю, що не буде це від річи, коли і я, як рільник, подам в тій так важній справі мою гадку.

Коли по скінченні війни удалось привернути життя майже у всіх установах так в центрах, як і по цілім краю, одиноке Т-во »Сільський Господар« враз зі своїми філіями і кружками не могло прокинутись з лєтарґу. Щойно в цім році керма Т-ва С. Г. перейшла в руки фахівців-аґрономів — які стараються поширити своє знання між тим народом, з якого вийшли.

Однак я чомусь не хочу вірити в те, що справа відновлення життя по філіях і кружках піде вперед. Я дивлюся здоровими очима і бачу, що не тільки тяжко буде урухомити філії і кружки — але нині нема вже того життя і заінтересовання по читальнях і Лугах та Соколах, яке було зараз по війні до недавна. Коли настала світова заверуха, народ кинувся до праці по читальнях, будував нові доми, докінчував розпочаті, улаштовував масу вистав, концертів та фестинів. Нині вже це все пережилось — відпадає охота у молоді виступати в аматорських виставах та концертах — а старшим вже відхочується ходити на них — за те молодь кинулась до панських строїв та танцювалаби що неділі та свята.

А що мої слова не суть голословні, наведу примір з життя в Стрілисках нових, повіт Бібрка — де вправді відновлено по війні кружок »С. Г.« та мимо моїх найбільших старань, як голови тогож кружка, не вдалось господарів чим небудь заінтересувати — (хіба те, що куплено сонду), так, що Загальної Збори того кружка я уряджував тільки тому, бо »лекше є старе товариство удержувати при житті, чим заложити нове« і я все вірив в те, що чейже цей кружок буде потрібний.

І коли життя по читальнях та других установах поволи завмірає, а коли не завмирає, так не йде тим темпом, що до тепер, то бачимо, що серед української суспільности зростає чимраз більше заінтересування справами кооперації.

І тому я вповні погоджуюся з думкою п. д-ра Коберського, який радить, щоби кружки знести, а їх заступити кооперативами.

Я думаю, що п. д-р Коберський має на думці кооп. госпд.-споживчі — тому, я додавби, що крім тих кооператив — повинні ми нині ширити як найбільше кооператив щаднично-кредитових — бо хіба о тім не треба довго розводитись — яка це пекуча справа на селах.

Я є тої гадки — щоби якраз місто кружків »С. Г.« творити по селах щад.-кред. кооперативи, якіб враз з існуючими спож. кооперативами заступали вповні давні кружки.

Що моя пропозиція має за собою всякі дані — я наведу ось такий

переконуючий арґумент: Селянин незвичайно радо буде цілими годинами слухати викладу аґронома, читати з великим одушевленням господарські статті в ґазеті чи книжочці — та на конець сплюне тай скаже: а звідки на то все, що вони нам радять взяти грошей — себто на всі ті штучні погної, рільні машини, насінь та проче? — Я не думаю, що кооперативи мають заступити передвоєнні субвенції, — які творили заінтересовання по філіях та кружках, — лиш мають бути помічними в набутті всіх тих уліпшень, які вкажуть аґрономи.

Господ.-споживчі кооперативи малиби спровадити все те, що до уліпшення господарки потрібне, а щад.-кред. кооперативи малиби бути помічними в сплачуванні тихже.

Тож на мою думку — аґроном в повіті був би платний кооперативами — однак від них, як фаховець, независимий — лиш підлягавби впрост Головному Тов. С. Г. у Львові.

В кожнім разі, я думаю, що Головне Т-во С. Г. у Львові нім начне відновлювати філії і кружки, повинно скликати в цій цили анкету — головно селян, як представників кооператив — бо ми вже давно домагаємося в Повітових Союзів утримання аґрономів — але з нашим голосом ніхто не числиться.

Дальшим моїм кличем є, що коли будемо мати щад.-кредитові кооперативи — так найсвідоміші селяни повинні бути в Управах і Надзірних Радах коли не в цілости, так завсігди в більшости — бо тільки тоді будемо мати ту певність, що наші господарські справи будуть завсігди вирішуватися в нашу користь. Селяни повинні бути в Управах і Надзірних Радах, по сільських щад.-кред. кооперативах — так само і в повітових, де такі є.

Олекса Мацьків, господар в Стрілисках нов.

IV.

Доброю є думка інж. В. Воробця і не зла думка др. К. Коберського. Але я скажу, що коли село не відгукнеться і не прийме собі ті думки до серця, то вони полишуться мертвими рядками на напері. Що без рільної культури наш народ не двигнеться економічно, то всі про це мабуть знають і що до двигнення тої ж культури потреба вандрівних аґрономів — це також відома, але ще селові не так видна і потрібна річ (потрібна вона є, але не так ще видна); та що село дасть на це гроші, як каже др. К-ий, то ще далеко так не є. Я є звичайний селянин і не можу дати напряму так складній праці, скажу однак, що наш нарід на селі є дитиною, в котру на силу треба вляти гіркого ліку, котрий має її вилікувати. Як-би це зробити? Я, як селянин, кажу Вам щиро, що коли мені прийшлося порівняти цінники насінь Спілки українських аґрономів, Центросоюзу і ще иноших фірм чужих, то направду не знаю, котрі з Вас є Українці, а котрі Русини? Ріжницю, яка є в тих цінах не потребую повторювати, а скажу, що нам не треба мами і мачухи. В нас повинен бути один торговельний маґазин, котрим зараз є Центросоюз, а Сільський Господар зі Спілкою аґрономів не повинні бавитися в конкурента. На мою думку, Сільский Господар чи Спілка Українських аґрономів повинні бути відділом Центросоюзу і ним удержуватися. Щоби удержати аґронома в повіті, то невелика штука: треба кожній кооперативі вплатити від членів лише пів золотого від кожного як вкладку до товариства С. Г. і вже »наша взяла!« Залежати буде від того, кому Ревіз. Союз поручить таку справу перевести. Я думаю, що для вирішення цієї справи треба би скликати повітові анкети при

участи Управ і Надзірних Рад союзних кооператив, з відповідним рефератом з боку Повітового Союзу чи кого иншого. Я думаю, що в той спосіб заощадиться на дійсну працю ту енерґію, котру треба би витратити на організацію кружків Сільського Господаря. Прошу представити собі, як буде виглядати діяльність кружка Сільського Господаря і споживчої кооперативи, як вони колись будуть спроваджувати до села насіння і приладдя господарські і кожний з них від иншої фірми, хочби зі Спілки аґрономів і Центросоюзу і набувши не по однакових цінах, не по однакових будуть продавати. Я думаю, що в той спосіб зведемо кооперативу до ролі приватного крамарства і здирача зисків. (Далі автор письма говорить про товарові звороти).

Степан Стефанишин,
Член Управи кооперативи „Згода" в Бовшові.

Від Редакції: Поміщуючи ці два письма, яких авторами є селяни, Редакція Кооп. Республики висловлює перше всього радість з цього приводу, що справою наладнання аґрономічної служби заінтересувався в першій мірі той, кого це торкається — селянин. Віримо твердо, що як кожна більша справа, так і ця, не стане твердо на ноги, поки не скаже свого слова господар нашої землі — селянин.

»Кооперативна Республика« є трибуною вільної думки: тут може забрати слово всякий і висказати свій погляд на кооперативні і господарські питання. Кожна думка цінна, бо хоч часом і помилкова, то за те примушує нас до думання. Поміщуючи дискусійні дописи і статті, ми не накидаємо нікому якоїсь примусової думки. Редакція просить надсилати дальші дописи.

Для вияснення непорозуміння зазначуємо, що Спілка Українських Аґрономів, про яку згадує м. и. гром. Стефанишин, не є ніякою кооперативною Централею, тільки зовсім незалежною професійною організацією аґрономів, яка попри це веде й торговлю. Відділом Центросоюзу (чи иншої якоїсь кооп. установи) вона не може стати так само, як не є відділом Сільського Господаря (хоч з ним близько співпрацює). Сільський Господар не веде зовсім торговельної діяльности. — Що до покриття коштів удержання аґронома в повіті, то позірну суперечність в письмі ми вияснюємо собі так, що гр. С-н не вірить, щоб селяни самі безпосередньо оплачували аґронома, але вважає це можливим зробити через кооперативи.

V.

Стаття інж. Воробця темою дуже актуальна, бо дійсно життя нашої кооперації, як майже станової селянської організації, ставить що дня нові вимоги, які не тільки повинно, але і потрібно конче вирішити не відкладаючи, сей час. Справа, порушена в статті п. В., не сходить ні на хвилину з думки кожного працюючого кооператора і її вирішення принесе неабияку користь нашому селу.

Біда тільки в тім, що наладання аґрономічної роботи в краю зустрічає перешкоди, не зі сторони кооператорів, а якраз зі сторони найбільше заінтересованих в цій справі аґрономів, конкретніше людий, які стоять на чолі С-ки укр. аґрономів. Бо коли цілий загал кооперативних робітників стоїть на становищі, що треба конечно перевести розподіл праці на справи аґрикультури та на звязані з тим справи торговельні, провід С-ки Аґрономів признати і розуміти цього не хоче.

Наш кооперативний світ дуже радо повитав деякі персональні зміни в Раді »Сільського Господаря« у Львові, бо був думки, що аж тепер дасться наладнати пекуче питання співпраці споживчої кооперації з рільничою організацією з користею для села. Та сьогодня зачинаємо по троху тратити віру в наші сподівання.

Наладання аґрономічної праці представляли ми собі в той спосіб, що коли до Ради С. Г. увійшли нові свіжі сили, то Повіт. Кооп. центри, удержуючи дотепер аґрономів, будуть і надальше їх удержувати, за те вони, працюючи під вказівками і плянами, виробленими фаховими людьми, зуміють

за деякий час потворити на місцях рільничо-культурні осередки — дальше їх праця підготує ґрунт до утворення конче потрібної сільсько-господарсько-збутової кооперації і тоді аґрономи перейдуть на кошт рільничо-культурних центрів, якими стануть філі С. Г. а ті будуть субвенціоновані теперішньою і майбутньою кооп. організацію.

Та на початку наведена стаття шан. автора вказує на щось зовсім инакше. Нею в першій мірі хоче шан. автор виправдати повстання а ще більше цілковите збочення станової організації аґрономів. В тій цілі приписує всі, навіть деколи і уроєні невдачі в роботі аґрономів Повітовим Союзам, а всі мнимі успіхи признає тільки Спілці Аґрономів, не як становій організації, тільки як псевдо-кооперативі.

В своїх виводах хоче вишукати і найменшу скалку в оці свого сусіда, Повітового Союза, при чім користується навіть неправдивими ніким, а перш за все ним самим, ніколи не провіреними даними. Зачинає від Станиславова. (Як там малася справа з тим нещасним аґрономом-бугальтером незнаю. Думаю однак, що з одним відірваним фактом не можна ідентифікувати всіх Союзів). Станиславові протиставить Повітовий Союз, який дає свойому аґрономові занадто широку автономію, мовляв »роби собі, що знаєш і як знаєш«, пропускаючи одначе кінець фрази Союза: а ми тобі у всім допоможемо«.

Чиж можна ще більше жадати від повітового центра?

Союзи не хочуть платити своїм аґрономам, а зглядно експльоатують сили і знання аґрономів, платячи їм навіть по 120 і 150 золотих. А чи не знає шан. автор, що є аґрономи на своїй першій практиці, на якій самі не знають, що властиво мають робити, а платня їх рівняється платні начального директора Союзу?

Про той добре упорядкований Союз, що дістає аж 300 зол. місячної субвенції від повітової ради і я дещо знаю, чого здається не хоче знати автор, а іменно, що та субвенція виносить за час три з половиною років аж 1600 зол.

А вже найбільше вигідне становище аґронома в Копичинцях. Може бути. Не знаю лише як той аґроном, подібний до лікаря без термометра, слухавки а навіть без куска паперу, міг заложити в 10 селах досвідні поля зі всіма погноями, завести виріб овочевих вин, заложити 18 відділів обезпечень худоби, і то все ще тоді, коли Спілки Аґрономів і на світі не було.

Отсих кілька замітів до статті шан. автора.

І. Мартюк.

VI.

Тип наших селянських господарств дрібний. Наші відсталі, незаможні селянські господарства індивідуально піднестись на вищій ступінь культурности неспроможні, а великі господарства здебільшого в чужих руках і так само порівнюючи малокультурні. Між цими двома катеґоріями господарств існує антаґонізм. Нашому селянинові панське господарство не може бути повчаючим вже тому, що воно панське, а по друге примінити ті способи, що їх вживається у великих господарствах, в дрібному господарстві не завжди є можливо і не завжди рентабельно. Отже залишається єдино можливою формою організації аґрономичної служби форма кооперативна.

В своїй статті інж. В. Воробець підносить низку причин, що неуможливлюють працю аґронома залежного від кооперативних союзів. Розглядаючи ці причини, можна сміливо твердити, що їх легко можна усунути. Останнє залежить не тільки від Кооперативних Союзів, але також і від аґрономів. Оскільки суспільна аґрономія в організаційному ще стані, не має

за собою ні практики ні навику, організується на кооперативних началах, та ще при відсутності фінансових засобів, остільки важним є винайти такі способи в організації аґрономичної служби, які найкраще відповідалиб нашим умовинам. Важним є встановити принціпи, на яких малаби бути організована суспільна аґрономія.

Під чиїм керовництвом моглиб працювати аґрономи? Очевидно під керовництвом Сільського Господаря. Він мавби уявляти собою краєву суспільно-господарську централю, збудовану на кооперативних підставах.

Чи малиб надалі залишатись кружки Сільського Господаря? Очевидно найкращим булоби, колиб такі кружки реорганізувалися в сільсько-господарські кооперативи[1]), що, правда, в наших умовинах, при бракові коперативно-свідомих працівників, не так-то легко перевести в життя. Одначе безспорним є питання встановлення організаційного звязку поміж ними та споживчими кооперативами, що своїми коштами збираються утримувати і вже утримують повітових аґрономів. Бо може статись таке, що аґрономом керує Сільський Господар, аґроном провадить свою працю через гуртки Сільського Господаря, котрі до певної міри будуть переводити контролю над діяльністю аґронома, в той час як аґроном одержує утримання від Кооперативного Союза. Тоді відносини очевидно булиб ненормальні і викликалиб цілу низку ріжних непорозумінь.

Нарешті, яке малоби бути відношення кооперативних союзів до аґронома? Звичайно не таке, про яке пише інж. В. Воробець, що мало місце у станиславівському Союзі. В подібних випадках вина лежатиме не тільки на кооперативних союзах, що хотілиб керувати і керують аґрономами, зводячи їх на ролю бухгальтера-люстратора, алеж і на аґрономах також, що на таку ролю сходять. Бо коли Управа союзу не знає компетенції аґронома, або не бачить позитивних наслідків його роботи, то це ще нічого, але значно гірше вже є, коли своєї компетенції не відстоює аґроном. Роля аґронома в тому й полягає, що йому доводиться поборювати господарський анальфабетизм в гущі селянських мас. А це робиться лише широкою ініціятивою, організаційною здібністю, та прикладом самого аґронома. Алеж якби то не було, аґроном не тільки не повинен себе відмежовувати від кооператив, а навпаки радіти з того, що останні є до його послуг. Бо тільки через них, він має можність здійснювати свої суспільно-аґрономічні функції. Він, в особі сільських кооперативних т-в, має вже готову, до певної міри свідому суспільно-організовану основу для своєї праці. Отже згадані т-ва з одного боку — готовий вже суспільний апарат для засвоєння та переведення того, що радить аґроном, а по друге, в цей спосіб вони здійснювалиб свою контролю над тим, наскільки доцільно ними витрачуються гроші на утримання аґронома. Подібної контролі, коли про таку можемо говорити, аґроном не мавби чого боятись. При цьому є лише дуже важним, щоби аґроном до своїх обовязків відносився з кооперативною послідовністю. **Аґроном мусить бути особисто свідомим кооператором** і пропагандистом кооперативних ідеалів. Цим би він спричинявся всіляко до розвиту вже існуючих кооператив та сприявби заснованню ріжного роду кооперативних організацій, що в майбутньому моглиб причинитися до розвитку господарської чинности в краю. Очевидно, що робити одно і друге є тяжко, алеж иншого способу, як не через кооперативи і в кооперативних формах, налагодити в краю аґрономічну службу не вдасться.

М. Скидан (Прага).

[1]) Очевидно автор має на думці сільські збуто-постачальні або кред. кооп-ви. — Ред.

Близші дані про „лапчинське диво“.

»Лапчинським дивом« названо незвичайний успіх кредитової кооперативи »Поміч« в Лапчині коло Бережан, а властиво її засновника місцевого учителя у збиранні дрібних ощадностей серед дітей у школі і дорослих в селі. В 3 ч. Кооп. Респ-ки ми розказали загально про цю кооперативу, сьогодня маємо можливість подати блищі відомости про справді подиву гідні успіхи щаднично-кредитової роботи одного села. Низше подаємо таблиці, що зясовують розвиток операцій в области масових ощадностей в Лапчині.

Організація справи в Лапчині поки що трохи складна. Фактично існують аж три кредитові організації: каса діточа, найстарша віком, яку веде сам управитель школи (без виборних орґанів з дітий); Каса »Власними силами«, що існує на підставі окремого реґуляміну при кредитовій кооперативі »Поміч« і врешті сама статутарна кредитівка »Поміч«. Гроші діточої каси і »Власними силами« находяться в »Помочі«. Ускладненням треба визнати власне невиразне з правного боку положення каси »Власними силами«.

В чім-же річ і чому цей дуалізм?

Каса, що існує під назвою »Власними силами«, це є власне ця збірниця дрібних ощадностей, про яку хочемо говорити. Історія цієї каси та її організація на стільки ориґінальна і цікава, що ми не вагаємося прохати у шан. читача усильно трохи уваги для її пізнання.

В міру того, як укріплювалася позиція діточої шкільної каси і стала вже популярною в селі, коли шкільна дітвора, як це можна бачити з прикладених табличок, зачала доходити до зовсім поважних цифр ощадностей, коли з тих ощадностей сільські хлопчаки були в силі в критичній хвилі прийти з допомогою навіть татові чи мамі — прийшла пора на старших.

Акція базувалася спершу і тут на особистому довірю вкладників до її організатора. Перебіг ходу збірок сотикових ощадностей був представлений в 3 ч. Кооп. Респ-ки. Вже в короткому часі виявилася потреба надати цілій справі організований вигляд. Так прийшло до ухвалення правильника каси, якій надано назву »Товариства Власними Силами«.

Цей правильник, який названо »статутом« нормує хто є членом товариства і хід приймання вкладок та видачі позик; він не має постанов про спосіб управління товариством і з цеї причини має дефект (про який згодом) — хіба що вважати за виконавчий орган цих двох »збирачів вкладок« і книговода, яких товариство вибірає на рік. По році практики »статут« був в дечім доповнений і в дечім змінений і прибрав такий вигляд, в якому ми його низше подаємо (текст 1927 р.)

Цей статут, чи радше правильник на стільки ориґінальний витвір нашого села, що може стати початком для створення нашого власного типу сільської щадниці. Членом Каси стає автоматично той, хто вплатив одну вкладку у висоті 10 гр. Уділів отже — нема! (ідея Райфайзена). При уділюванні позичок (найвище до суми 5 дол.!) не стягають з члена ніякого »уділу«, чим відстрашують від себе селянина усі наші кредитівки, які луплять з позичальника при кождій новій позичці новий уділ. Право на позичку має всякий, хто вплатив найменше 10 вкладок (= 1 золотого).

Дуже ориґінальне забезпечення позички: від позичальника не беруть ані векселя ані скрипту тільки карточку-квиток з його власним підписом, без ручителів. В той спосіб відпадають всі формальности, клопоти і видатки, і подешевлюється самий кредит. Зате в побиранні відсотків видно ще »старі звички«: стопа відсоткова виносить 2% місячно ще в р. 1928! (Хоч, що правда, при існуючій на селі лихві, де 5% місячно являється

сьогодня нормою, та коли почислити, скільки фактично коштує селянина кредит в ріжних банках і касах, то вийде, що ставка 2% не є ще дорога).

Щож роблять, коли позичальник не додержить терміну платности? Вихід найдено дуже своєрідний і мабуть ще невідомий в історії кооперації. Постановою членів рішено: такому несовісному членові подарувати позичений гріш, влаштувавши йому перед тим »публіку«. Публіка полягає в цьому, що члени товариства співають несолідному товаришові на його обістю тричі »многая літа«. Кажуть, що моральний ефект такого засобу в умовах сільських звичаїв такий поражаючий, що досі трапилися за 2 роки тільки 2 випадки неповернення позички. Несолідного бють не правно, тільки моральною пресією! Річ така проста, а досі нами всіма непомічена, що в умовах сільського побуту добра опінія »господаря«, людині значно важніша, як навіть правно-екзекутивні загрози!

З приведених низше цифр і постанов статута говорить до нас наше село, живе, дійсне, з його психольоґією і поглядами на те, як треба підходити до такої справи, як справа кредитова, справа »credere« — довіря, справа перш усього морального довіря!

Як виглядає праця щадниці в практиці, хай ілюструє цей епізод:

»Наклав господар фіру сіна на винаймленій від жида сіножаті, а жид не пускає сіна: заплати перше 13 зол., що винен. Господар був членом нашої каси, мав вкладок на 50 грошів. Дістав позичку, на простий клаптик паперу, вертає на поле, привозить сіно. За тиждень позичку вернув.«

Коли на всі дотеперішні наші кредитові кооперативи-каси селянин дивився як на здирачів, то на цього рода сільську касу він дивиться як на свого друга і помішника. Ті — »чужинецькі острови серед рідного моря,« в яких житті нарід, як маса, не бере участи і яких долею він ближче не зацікавлений. Ці сільські щадниці — йому близькі і вони, коли їх правильно повести, не утертими шляхами міських кас, можуть дійсно обєднати селян.

Ще остається вияснити положення другої »більшої« каси »Помочі.« Це звичайного типу кредитова кооператива, на статутах РСУК. Уділ в ній 10 зол., членів не богато, поверх 70, тоді як »Власними силами« має 290 членів, (в тім числі: 83 + 36 молоді). »Поміч« уділяє позичок більших і на довший речинець.

Коли взяти справу по суті, то каса дрібних ощадностей існує як свого рода вкладковий відділ »Помочі,« хоч зі своєрідною структурою (право вкладників вибірати збірщиків і книговода).

З боку РСУК уділено організаторові цілого діла поради, щоб по можливости старатися уніфікувати організацію під правним оглядом, при чому уділ в »Помочі« мігби бути знижений, (Зрештою справа виникла на стільки самобутньо, що приписувати, як обовязкову норму, щось з гори, не знаючи місцевих обставин, річ не вказана).

В кожному разі ціла справа заслуговує найбільшої уваги і наслідування з боку усіх сільських діячів на полі кооперації!

К. Коберський.

А. Щадниця дорослих „Власними Силами“.

В р. 1926 було під кінець року членів 186. З того: господарів 83, жінок 16, хлопців (позашкільного року) 64, дівчат 22.

В р. 1927 було (кінець року) членів 287, в тім господарів 105, жінок 63, хлопців 83, дівчат 36.

Рух вкладок показаний в табличках, надрукованих в 3. ч. »Кооп. Республики«.

На 1. квітня щадниця мала вкладок з дрібних ощадностей:

від старших	3.764 зл.
від молоді.	1 140 «
разом . .	4.904 зл.

Рух позичок. Всіх позичок уділено в 1927 р. 135 членам на суму 4.613 зл. Позичали тільки дорослі, молодь лише виїмково.

Рух позичок по місяцям в р. 1927:

січень: 6 членів на суму 150 зл., лютий: 10 чл. — 235 зл., березень: 12 чл. — 351 зл., квітень: 13 чл. — 308 зл., травень: 8 чл. — 301 зл., червень: 11 чл. — 375 зл., липень: 8 чл. — 280 зл., серпень: 13 чл. — 545 зл., вересень: 17 чл. — 575 зл., жовтень: 13 чл. — 512 зл., листопад: 7 чл. — 167 зл., грудень: 17 чл. — 395 зл.

Б. Правильник Щаднично-Позичкового Т-ва „Власними Силами" в Лапшині.

(Друкується як документ).

Статут щадничо-кред. Тов. »Власними Силами« в Лапшині.

Ціль: Товариство має на ціли збирати що тижнево дрібні ощадности у висоті 1 ct. (центім = 10 ґр.) від всіх громадян обох полів тутешньої громади. Капітал в той спосіб зібраний має служити на догідні короткотревалі позички для членів цего Товариства.

Дні збірок: Вкладки до щадн. кред. Тов. »Власними Силами« можна вплачувати що суботи і неділі.

Висота вкладок: Висота вкладки 10 ґр., а може бути і висша.

Збірачі вклад.: Що року товариство вибірає троє осіб для ведення справ товариства. До збірання вкладок упрошується: одного члена для збірок між господарями і господинями, одного для збірок між молодіжю і одного для ведення книговодства і кермування касою*). Вся праця (в 1927. р.) в Товаристві — ведеться даром.

Членство: Членом Тов. щадн. кред. »Власними Силами« стає той, хто вплатив одну вкладку у висоті 10 ґр.

Нові члени від 1. січня 1927. крім цего платять вписове; а то: господарі і господині 50 ґр., молодь 10 ґр. — на резервовий фонд Товариства.

Утрата членства: Тратить членство той, хто: I) вибирає всі свої ощадности з каси Товариства; II) хто ділає на матеріяльну і моральну шкоду Т-ва; III) хто позичає не для себе — але для нечленів; IV) хто самовільно продовжить речинець позички до 14 днів.

Позичка: Право до позички мають всі члени: I) що ведуть самостійне господарство, то є дають запоруку, що їх майно виносить більше чим затягнена позичка;

II) що виплатили до каси Товариства що найменше 10 вкладок.

Нові члени, коли вплатять між 1—5 січнем 1927. з гори цілорічну вкладку у висоті 5 зл. 20 ґр. або піврічну у висоті 2 зл.60 ґр. — мають право: в першім випадку до позички по 6 тижнях — в другім по 8 тижнях від дня вплати.

---

*) Ведення каси в засаді повинно належати до иншої особи. — *Ред.*

Хто не веде самостійного господарства, може позичати до висоти своїх ощадностей.

Висота позич.: Одноразова позичка члена не може перевисшати суми 5 дол. (45 зл.) Позичати може член довільну кількість разів — оскільки точно сплачував попередні позички і бодай 2 рази в місяць вплачує вкладку до каси Товариства у висоті 10 ґр. Хто вплачує вкладки з гори річно або піврічно — може їх довільно збільшати — але не мусить.

Першенство до позички мають члени, що перший раз зголошуються о позичку — перед членами, що вже брали позичку.

В инших випадках рішає про уділення позички загальна вартість вкладок (хто має більше ощадностей).

Речинець позич.: Найдовший речинець позички може тревати 1 місяць — з продовженням у важних випадках на 1 місяць. Хто протягне речинець позички 1 — 5 днів, платить подвійний процент. Хто протягне речинець позички 1 — 7 днів, платить подвійний процент і не може позичити на протязі 2 місяців, хочби й платив правильно вкладки.

Сплата позички: Позичку можна сплачувати двояко, а це: відразу послідного дня речинця або ратами, лише щоби послідня рата була вплачена в послідний день речинця. Сплачувати позичку муситься особисто до рук скарбника; так само особисто бере член позичку з рук скарбника. Гроші не даються ані не приймаються від осіб присланих членом (жінка, чоловік, парубок, дівка). В разі тяжкої недуги або иншої поважної причини має член написати уповноваження на особу, яку посилає з грішми або по гроші, з підписами двох свідків-членів.

Відсотки: Від позичок береться титулом процентів 2 гроші від 1 зл. за місяць і вплачується їх при звороті позички або при послідній раті.

Дивіденда: Право до дивіденди має той член, що вплатив в піврічу 15 вкладок по 10 грошів.

Дорога до узискання позички: Хто з членів бажає позички, голоситься особисто до скарбника товариства »Власними Силами« і подає висоту позички і ціль, на яку позичка потрібна. Відтак позичаючий пише квит на одержану суму і власноручним підписом стверджує це. Квит переховує скарбник до дня сплати позички.

Члени-анальфабети мусять привести двох свідків членів товариства, які за нього підписують квит в присутности скарбника.

Валютарне забез. позич. Для збереження певности зібраних вкладок ціле діловодство ведеться в доляровій валюті.

Позичати можна і в золотих, але при спаді доляра, віддається позичену суму в золотих, при звижці доляра — по деннім курсі доляра.

Наг. за пильн. в ощад. Члени, які в піврічу вплатять 26 щадничих вкладок по 10 грошів, дістають $^1/_3$ частину своїх ощадностей як нагороду за пильність в ощадности.

Від Редакції: Друкуючи цей правильник, дякуючи якому кооператива „Власними Силами“ має сьогодня в обороті вже кругло 5 тисяч зол. власного капіталу, просимо наших читачів надсилати нам свої думки про порушену справу і про самий правильник, який може не відповідати всім місцевим вимогам цілого краю. На підставі надісланих уваг можна буде опрацювати зразковий правильник сільського щаднично-позичкового товариства і приступити тоді до систематичної пропаґанди цього роду товариств.

В. Шкільна щадниця (річний перегляд).

Кляса	Рік 1925					Рік 1926				
	Щадило школярів	В тім було		Зложено зл.		Щадило школярів	В тім було		Зложено зл.	
		хлопців	дівчат				хлопців	дівчат		
VI.	9	8	1	3	93	15	7	8	60	42
VI.	11	7	4	4	85	14	5	9	22	45
IV.	3	—	3	1	40	10	3	7	13	46
III.	5	1	4	1	35	19	14	5	50	88
II.	17	11	6	4	60	20	11	9	50	05
I.	6	3	3	1	95	3	3	—	1	75
Разом	51	30	21	18	08	81	43	38	199	01

Кляса	Рік 1927					Від 1/1—1/4 1928				
	Щадило школярів	В тім було		Зложено зл.		Щадило школярів	В тім було		Зложено зл.	
		хлопців	дівчат				хлопців	дівчат		
VI.	15	11	4	69	38	15	11	4	80	32
V.	10	4	6	49	50	10	4	6	53	02
IV.	19	12	7	90	94	20	12	8	116	51
III.	24	14	10	108	35	24	14	10	123	21
II.	13	9	4	10	82	19	13	6	25	46
I.	29	15	14	27	12	37	17	20	71	13
Разом	110	65	54	356	11	125	71	54	469	65

Г. Шкільна щадниця (місячний перегляд).

В 1926 р. зібрано вкладок:

Тижні	Місяці											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
I.	—	3·25	2·31	6·53	3.73	2·85	—	—	8·40	2·95	6·63	2·40
II.	10·90	5·33	2·25	1·90	4·28	4·04	—	—	2·44	4·50	2·70	6·46
III.	10·53	4·27	4·95	6· 2	5·17	2·58	—	—	1·50	6·85	7·72	7·63
IV.	2·74	3·75	2·14	—	1·85	3·29	—	—	—	2·23	7·80	5·67
Раз.	24·17	16·60	11·65	9·05	15·03	12·70	—	—	12·34	16·53	24·85	22·16

Всього на суму 155 зл. 08 ґр.

В 1927 р. зібрано вкладок:

Тижні	Місяці											
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
I.	2·90	5·20	4·68	4·24	3·97	1·20	5·05	5·90	14·64	4·57	3·95	9·79
II.	16·70	3·81	2·59	1·25	4·75	3·31	—	—	9·93	9·42	2·76	4·44
III.	7·15	3·61	2·95	1·20	2·05	2·10	—	—	1·85	6·67	3·15	8·47
IV.	4·12	3·35	1·80	5·00	3·33	6·71	—	—	8·63	2·49	6·78	3·65
Раз.	30·87	15·37	12·02	11·69	14·10	13·32	5·05	5·90	35·05	22·55	16·64	26·35

Всього на суму 209 зл. 51 ґр.

Господарська хроніка.

Курс доляра. Доляр Північно-американських Спол. Держав протягом лютого і березня ц. р. тримався б. м на одній висоті, коштуючи в середньому зол. 8,90. В порівнанні з його золотим парітетом (100) доляр мав вартість 99,8 (золотом).

Рух цін. Рух гуртових цін у відсотках, обрахованих після 20 позицій товарів, до цін 1-ого піврічча 1925, взятих за 100, представляється так: для продуктів сільсько-господарських в початку лютня — 76,1, в кінці — 78,0, в початку березня — 79,0 в кінці — 82,5; для продуктів промислових в першому тижні лютня — 91,8, в останньому тижні — 92,0, в початку березня — 91,4, в кінці — 92,4. Бачимо, що в той час як ціни на сільсько-господарскі продукти мають тенденцію постійно зростати, ціни на промислові вироби хитаються в що раз більшій амплітуді, оскільки є вірні підрахунки пол. статистичного уряду.

Гуртовні ціни за головні збіжжа на визначніших світових ринках (біржах) (в долярах):

Пшениця у Варшаві від 5—10 березня 1928 коштувала 6·14, 12—17 березня — 6·12, 19—24 тогож м-ця — 6·55, від 26—31 т. м. — 6,65, від 2—7 цвітня 6·74, від 9—14 цвітня — 6·85. Для порівнання наводимо ціни за березень і цвітень 1927 року: від 21 — 26. III. — 6,26, від 28 III. — 2. IV. — 6,24 від 4 — 9. IV. — 6·31, від 11—16 IV. — 6·38. — Після деякого незначного зниження бачимо отже стале піднесення цін. Середня ціна пшениці в 1926/27 була 5,93 передвоєнна (1913 р.) ціна: 3,75.

В Познані те саме збіжа в тім самім часі (березень і цвітень 1928 р.) відповідно до тижнів: — 5·58, 5·69, 5·86, 6·10 6·12, 6·28. В березні і цвітні 1927 р. відповідно: 5·97, 5·93, 5.89 і 5·88. Середня ціна в 1926/27: 5·54. В 1913 році — 4·53.

Берлін: те саме збіжа за той сам час відповідно: 5·82, 5·89, 5·91, 5·90; 5·96 і 6·17. В березні і цвітні 1927 р: 6·35, 6·36; 6·37, 6·38. Середня ціна в 1926/27 р: 6·52. В 1913 р. 4·68.

Ліверпуль березень і цвітень 1928: 5·67, 5·72, 5·70, 5·68; 5·71, 5·89. В березні і цвітні 1927 р.: 5·70, 5·69, 5·72, 5·83. Середня ціна в 1926/27 р.; 6·14. В 1913 р. 4·04.

Новий-Йорк березень і цвітень 1928: 5·69, 5·79, 5·85, 5·91, 5·99, 6·16. В березні і цвітні 1927 р.: 5·50, 5·55, 5·58 і 5·51. Середня ціна в 1926/27 р.: 5·78. В 1913 р.: 3·57.

Жито за той сам час тижнево за березень і цвітень 1928 у Варшаві: 4·66, 5·12, 5·29; 5·46, 5·67. В березні і цвітні 1927 р.: 4·60, 4·60; 4·71, 4·92. Середня ціна в 1926/27 р.: 4·67. В 1913 р. 2·77.

Познань березень і цвітень 1928 р.: 4·75, 5·04, 4·98, 5·21; 5·25, 5·61. В березні і цвітні 1927 р.: 4·71, 4·72; 4·70, 4·84. Середня ціна в 1926/27 р : 4·58. В 1913 р.; 3·72.

Берлін березень і цвітень 1928 р.: 5·90, 6·03, 6·16, 6·19; 6·23, 6·42. В березні

цвітні 1927 р.: 5·85, 6·02; 6·04, 6·00. Середня ціна в 1926/27 р.: 5·71. В 1913 р. 3·96.

Новий-Йорк березень і цвітень 1928 р.: 5·28, 5·35, 5·49, 5·40; 5·41, 5·54. Цифри за попередні роки не подані.

Ячмінь у Варшаві березень і цвітень 1928 р.: 4·78, 4·79, 5·76, 5·24, 5·25, 5·58. В березні і цвітні 1927 р.; 4·39, 4·50, 4·41, 4·31. Середня ціна в 2926/27 р.: 4·28. В 1913 р.: 3·13.

Познань березень і цвітень 1928 р.: 4·62, 4 60, 4·64, 4·75, 4·75, 4·98. В березні і цвітні 1927 р.: 3·91, 4·00; 4·00 4·00. Середня ціна в 1926/27 р.: 4·07. В 1913 р.: 3·26.

Берлін березень і цвітень 1928 р.: 5·99, 6·00, 6·06, 6·06; 6·15, 6·30. В березні і цвітні 1927 р.: 5·39, 5·40; 5.49, 5·49. Середня ціна в 1926/27 р.: 5·59. В 1913 р. 4·24.

Овес у Варшаві за березень і цвітень 1928 р: 4·58, 4·66, 4·96, 4·97; 5·13, 5·28. В березні і цвітні 1927 р: 4·12, 4·16; 4·16, 4·24. Середня ціна в 1926/27 р.: 4·01. В 1913 р. 2.98.

Познань березень і цвітень 1928 р.: 4·12, 4·17, 4·34, 4·46; 4·49, 4·72. В березні і цвітні 1927 р.: 3·80, 3·81; 3·81, 3·81. Середня ціна в 1926/27 р.: 3·73. В 1913 р.: 3·72.

Берлін березень і цвітень 1928 р.; 5·31, 5·58, 5·68, 5·71; 5·79, 6·11. В березні і цвітні 1927 р.: 4·81, 4 91; 5·03, 5·08 Середня ціна в 1926/27 р.: 4·90. В 1913 р.: 4·13.

Ліверпуль березень і цвітень 1928 р.: 4·94, 5 01, 5·23, 5·17; 5·18, 5·50. В березні і цвітні 1927 р.: 3·99, 4.00; 4·07, 4·18. Середня ціна в 1926/27 р. 4·36. В 1913 р.: 3·17.

Гуртові ціни на головніші харчеві продукти (товари) в кінці лютня 1928 р. були в долярах такі:

Відношення у %% подане до цін 1927 року (ціни 1927 = 100%).

Пшеничної муки 100 кґ. в Польщі коштувало 7·63, (89·8%) в Німеччині — 7·67 (90·8%), в Чехословаччині — 10·16 (95·7%), в Споличених Державах півн. Америки — 8·44 (96·3%. Воловогомяса (живої ваги) 1 кґ. в Польщі — 0·14 (82·8%), для инших держав цифри не подані. Свинина (живої ваги) 1 кґ. в Польщі — 0·23 (77·8%), для инших держав відомости не подані. Масло: 1 кґ. в Польщі — 0.81 (111%), в Німеччині — 0·89 (107·6%), на Чехах — 0·62 (119·9%), — Цукру: 1 кґ. в Польщі — 0·15 (100·5%), в Німеччині — 0·15 (87·8%), в Чехії — 0·16 (100%), в Сполучених Державах — 0·13 (93·3%). — Рижу 1 кґ. в Польщі — 0·10 (94·8%), в Німеччині — 0·10 (100%), на Чехах — 0·09 (97 4%). — Кави 1 кґ. в Польщі — 0·69 (107·9%), в Німеччині — 0·91 (104·5%), в Чехословаччині — 0·87 (110·6%), в Сполучених Державах — 0·37 (113·1%). — Вовни 1 кґ. в Польщі — 2·60 (111·5%), в Німеччині — 2·60 (105·7%), в Чехії — 2·20 (101%), в Сполучених Державах — 1·12 (112·1%). — Шкіри мнягкої 1 кґ. в Польщі — 0·40 (125%), в Німеччині — 0·43 (110·7%), в Чехословаччині — 0 42 (135%), в Сполучених Державах — 0·52 (118·5%). — Шкіри підошвяної 1 кґ. в Польщі — 1·08 (114·4%), в Німеччині — 1·27 (116·4%), в Чехословаччині — 1·23 (113·4%). — Чавуну (сирового заліза) 1 тона в Польщі — 23·60 (101·3%), в Німеччині — 19·58 (99%), в Чехословаччині — 19·26 (99·7%), в Сполучених Державах — 17·47 (95·7%). — Вугля 1 тона в Польщі — 3·56 (100·1%), в Німеччині — 3·55 (100·1%), в Чехословаччині — 6·52 (99·9%). — Нафти 100 кґ. в Польщі — 5·16 (105·9%), в Німеччині — 5·79 (89·2%), в Чехословаччині — 5·08 (5·23) (102·4%).

Детайлічні ціни на предмети споживання у великих містах Польщі за останній тиждень м-ця лютня 1928 в золотих: 1 кґ. хліба житнього пеклькованого у Варшаві — 0·60, в Лодзі — 0 58, в Люблині — 0.60, в Познані — 0 60, в Кракові — 0·59, у Львові — 0·59. — Один кґ. пшеничної муки у Варшаві — 0·93, в Лодзі — 0·86, в Люблині — 0·85, в Познані 0·86, в Кракові — 0·88, у Львові — 0·90. — Крупи ячмінні за 1 кґ. у Варшаві — 0·71, в Лодзі — 0 72, в Люблині — 0·70, в Познані 0·80, в Кракові — 0·70, у Львові — 0·70. — Білої фасолі 1 кґ. у Варшаві — 1·01, в Лодзі — 0·76, в Люблині — 0·70, в Познані — 0·90, Кракові — 0·70, у Львові — 0·60. — Рижу 1 кґ. в тих же містах відповідно: 1·25, 1·18, 1·15, 1·10, 1·15 і 1·30. — Молока 1 літр у Варшаві — 0·54, в Лодзі — 0·48, в Люблині — 0·25, в Познані — 0·38, в Кракові — 0·43, у Львові — 0·40 — Масла 1 кґ у Варшаві — 7·81, в Лодзі — 7·03, в Люблині — 5·50, в Познані — 7·20, в Кракові — 6·60, у Львові — 7·40. — Яйця 1 шт. у Варшаві — 0·19, в Лодзі — 0·21, в Люблині — 0·22, в Познані — 0·20, в Кракові — 0·15, у Львові — 0·19. — Мяса волового 1 кґ. у Варшаві — 2·95, в Лодзі — 2·62, в Люблині — 2·50, в Познані — 3·20, в Кракові — 2·70, у Львові 2·60. — Свинини 1 кґ. у Варшаві — 2·97, в Лодзі — 2·40, в Люблині — 3·00, в Познані — 2·80, в Кракові — 2·80, у Львові — 3·10. — Ковбаси 1 кґ. у Варшаві — 4·44, в Лодзі — 3·20, в Люблині — 3·50, в Познані — 2·80, в Кракові — 4·80, у Львові — 4·15.

— Солонини 1 кґ. у Варшаві — 3·40, в Лодзі — 3·20, в Люблині — 3·50, в Познані — 3·00, в Кракові — 3·60, у Львові — 3·28. — Картоплі 1 кґ. у Варшаві — 0·17, в Лодзі — 0·16, в Люблині — 0·13, в Познані — 0·14 в Кракові — 0·15, у Львові — 0·15. — Цукру 1 кґ. у Варшаві — 1·48, в Лодзі — 1·40, в Люблині — 1·45, в Познані — 1·36, в Кракові — 1·46, у Львові — 1·50. — Сіль 1 кґ. у Варшаві — 0·35, в Лодзі — 0·39, в Люблині — 0·34, в Познані - 0·34, в Кракові — 0·36, у Львові — 0·35. — Кава збіжева 1 кґ. у Варшаві — 2·66, в Лодзі — 2·50, в Люблині — 2·50, в Познані — 1·20, в Кракові — 2·00, у Львові — 2·00. — Чаю 1 кґ. у Варшаві 28·80, в Лодзі — 22·50, в Люблині — 28·00, в Познані — 20·00, в Кракові — 22.00, у Львові — 26·00. —

(Wiadomości Statystyczne).

Міжнародні дисконтові стопи емісійних банків в 1927 р. Дисконтова стопа в Анґлії за січень — березень 1927 року — 5, в квітні — грудні — 4·5. Середня диск. стопа в 1927 р. рівнялася 4·7. В 1926 р. — 5, в 1925 р. — 4·6 а в 1913 р. — 4·8. — В Болгарії дисконтова стопа прималася від 1925 аж до кінця 1927 р. на одному рівні, досягнувши висоти 10. В 1913 році — 6.5. — В Чехословаччині в січні і лютні — 5·5, від березня до грудня 1927 р. — 5. Середня в 1927 р. — 5·1, в 1926 р. — 5·9, в 1025 р. — 6·7, в 1913 р. — 6. — У Франції: в січні — 6·5, в лютні і березні — 5·5., в квітні-листопаді — 5, в грудні — 4. Середня стопа в 1927 р. — 5·2, в 1926 — 6·6, в 1925 — 6·5, в 1913 р. — 4. — В Голяндії: в січні—вересні 1927 р. — 3·5, в жовтні—грудні — 4·5. Середня стопа в 1927 р. — 3·7, в 1926 — 3·5, в 1925 р. — 3·9, в 1913 р. 4·5. — В Німеччині: в січні— травні 1927 р. — 5·, в червні — вересні — 6, в жовтні — грудні — 7. Середня стопа в 1927 р. — 5·8, в 1926 — 6·7, в 1925 р. — 9·2, в 1913 р. — 5·9. — В Польщі: в січні 1927 р. — 9·5, в лютні — 9, в березні і цвітні — 8·5, в травні — грудні — 8. Середня стопа в 1927 р. — 8·3, в 1926 р. — 11, в 1925 р. — 10·8, в 1913 р. — 6. — В С. Р. С. Р. дисконтова стопа від 1925 р. і до кінця 1927 р. знаходиться на одній висоті = 8. В 1913 р. була = 6. — В Північно-америк. Сполучених Державах: в січні — лютні — 4. в серпні — грудні — 3·5. Середня стопа в 1927 р. — 3·8, в 1926 — 3·5, в 1925 р. — 3·9, в 1913 — 4·8 — В Швайцарії від від 1926 року і до кінця 1927 р. дисконтова стопа була = 3·5. В 1925 р. — 3·9, в 1913 — 4·8. — В Італії від 1926 р. до кінця 1927 дисконтова стопа рівнялася 7. В 1925 р. — 6·5, в 1913 р. 5·5.

Цукровий міжнародній картель. Список міжнародніх картелів, поданий нами в ч. 3 »К. Р.«, доповнюємо ще одним картельом — цукрової продукції. Цей новий міжнародній картель повстав, як вислід паризької конференції представників світового цукрового промислу, що відбулася в осени минулого року. Метою конференції було усунення конкуренції на міжнародньому цукровому ринкові. Висліди конференції були аж до недавнього часу удержувані в тайні. Тепер стало відомо, що ініціятиву до заснування картелю дали продуценти з острова Куби. До картелю приступили крім Куби Німеччина, Чехословаччина, Польща, Бельгія, Мадярщина і Сан-Домінто. Ці країни виробили в 1926 — 27 р. 8,5 міл. тон. сирового цукру, з чого більше половини (4,5 міл. тон) продукувала Куба. З цілої кількости 23,6 міл. тон світової продукції на зкартельовані землі припадало отже 36%, але участь картелю на світовому ринкові була більша: його вивіз цукру творить 46% світового експорту. З правдоподібним приступленням Голяндської унії картель обійме 65% світового вивозу.

Метою картеля є визначати для окремих причасних до картелю країн розміри продукції та вести росподіл вивозу цукру. Учасникам картель має принести дві вигоди: 1) кубанським продуцентам уможливити вилучення европейської та індійської конкуренції і тим досягти підвищення цін на американських ринках (гол. в Сполучених Державах); 2) европейських виробників він мусить оборонити перед вивозом у великих розмірах до Европи кубанського цукру.

Картель є спрямований також проти суперництва українського радянського цукру, який починає вже бути на міжнародньому торзі дуже важним чинником, відвойовуючи свою колишню позицію. Завдання усунення небезпечного конкурента причинилося між иншим не мало до прискорення порозуміння між договорюючимися сторонами. (Družstevnik.)

Спіртовий концерн. Як доносить »Хвиля« з 12. квітня ц. р., у Варшаві створено великий концерн, що обіймає

всі фабрики спіртових виробів в Польщі. Концерн має на меті »раціоналізацію« і — що правдоподібніше — концентрацію продукції; малі промислові заведення, що не посідають відповідних модерних технічних уряджень і які не ведуть відповідних калькуляцій — будуть зачинені. Крім цього концерн почне боротьбу з закордонною продукцією згл. з філіями закордонних фірм у Польщі.

Проти нафтового картелю. Перші кроки синдикату нафтових рафінерів викликують обурення навіть в поміркованих кругах. »Слово Польське« в статті інж. Щепановського (ч. 111 з 23 квітня) констатує, що ціни нафтових продуктів в краю піднесено від часу заснування синдикату на загал вже на 30%. Рівночасно з тим картель, монополізуючи закупно ропи для рафінерій збив її значно в низ. Виключне право закупна ропи передано закордонній, фірмі »Vacuum«, яка веде приділ ропи так, що державна рафінерія »Польмін« (одинока польська рафінерія) мусіла зменшити свою продукцію більше, як на половину. »Польмін« не був в силі закупити бориславську бруттову ропу з березня.

Так господарить чужий капітал в польській державі. (Vacuum є американська фірма).

В руки закордонного капіталу! Під датою 2. квітня приносить »Слово Польське« вістку з Кракова: Фірми »Малопольський Промисл деревний Доліна,« далі Фальтер і Датнер (Турчанщина!) і »Польське Товариство Гандльове« (Синовідсько) перейшли на власність німецької фірми »Oberschlesische Holzindustrie« у Битомю.

»Ерока« в ч. 85. приносить вісти про загроження польських нац. позицій в цукроварстві. Недавно одну з більших фабрик в б. Конґресівці, а саме Ґославіце набула німецько-голяндська консорція Пеннока, яка є вже власником сьоми великих цукроварів в Польщі, які самі продукують 1 міліон міхів цукру річно; це робить 1/5 частину всієї польської продукції останньої кампанії.

Крім цього згадана консорція увійшла з поважним пакетом акцій також у Варшавське Т-во Фабрик Цукру (6 фабрик).

Цукровар Боровички набула недавно консорція Golodeca за безцін. Цукровар Бабіно-Томахово на Волині перейшов в чеські руки.

Відомо теж в поінформованих кругах, що ведуться пертрактації про перехід дальших пару фабрик в руки закордонні.

Це все наслідок погіршення конюнктури в цукровій галузі. Експорт цукру з Польщі зменшився в останньому році на 30% порівнюючи з кампанією 1925/26.

Оплата плянтаторам за буряки через те теж зменшилася. Перед війною платили продуцентові за 1 корець буряків 1/4 вартости корця жита, сьогодня платять ледви 12 — 13% вартости корця жита. (Так представляє справи сторонник підвищення ціни цукру).

Торговельний білянс Польщі. Торговельний білянс Польщі характеризується постійною перевагою імпорту над експортом і сталим зростом першого. В часі від 1. VIII. 1927 до 29. II. 1928. отже за пів року привезено до Польщі з закордону по відомостях пол. Стат. Уряду у Варшаві сіль.-господарських і промислових продуктів на 1.784.799 тис. зол. а вивезено за кордон тих-же продуктів на 1.511.759 тис. зол. Перевага імпорту становить 273.040 тис. зол. В 1926/27 р. за той самий час імпортовано тих-же виробів на 1.200.577 тис зол. при експорті в 1.453.536 тис. з. Ріжниця отже в корист експорту була перед роком: 252.959 тис. зол., тобто з активного торговельний білянс Польщі став пасивним.

Вже привозять збіжжа з закордону. Завше оптимістична офіційна статистика впевнювала, що в Польщі є цього сезону доволі власного збіжа. Держава заборонювала через те ввіз хліба із закордону, дозволяючи на вивіз. Одначе вже 30. березня принесли часописи депешу з Варшави, що „з причини систематичної недостачі на ринках збіжа, з окрема з причини нічим не оправданої високої ціни пшениці, імпортери звернулися до уряду за дозвлом на імпорт з заграниці збіжа. »Хвиля« дня 12. квітня констатує вже: »Збіжа в краю є дорозше як за кордоном, бо нема його в краю. Ми не імпортували збіжа, коли його ціни були за кордоном низші. Уряд дозволив на імпорт збіжа тоді, коли воно подорожіло на американських ринках. Імпортуємо не лише пщеницю, а й жито. І цікава річ — купуємо жито з третьої руки — в Берліні!“

Виходить по старому звичаю: вивозили головно до Берліна, поки хліб був дешевий, тепер привозять, може й той самий хліб і з того ж Берліна — по дорогих цінах.

Боєві мита в Німеччині проти Польщі. Як доносить »Аґенція Всходня« з Берліна, німецький уряд видав ряд нових митних тариф, які всі нам-

рені проти Польщі. Частина з їх уже увійшла в життя. Головні утруднення дотичать ввозу дерева з Польщі.

Цукор вже подорожів. Союз Цукроварників (картель) повідомив 23. квітня ц. р. усіх своїх відборців, що ціна цукру підноситься на 7,50 зл. на 100 кґ., це є з 138, — зл. за 100 кґ. на 145,50 зл. (в гурті).

Вислід підрахунку худоби в Польщі. В грудні, як відомо, був переведений в Польщі спис худоби, коний, безріг і овець. Тимчасовий підрахунок стану такий:

Коний в цілій Польщі — 4.128 тисяч штук, рогатої худоби 8.571 тис. штук, безрог 6.397 тис., овець 1,917 тис. штук.

Коли порівняти нинішний стан худоби у районах, де був зроблений спис в р. 1921, то виходить, що число коний зросло на 25½%, рогатої худоби на 5½%, безріг на 20%, а число овець зменшилося на 16%.

Перед війною на тихже теренах було:

Коний 3,5 міл. штук, рогатої худоби 8,7 міл. штук, безріг 5,6 міл. штук, овець 4,5 міл. штук.

Як видно, вівчарство падає постійно і скоро, кількість рогатої худоби майже вирівнялася, число коний вже навіть більше, як було, а безріг — ще не догнало довоєнного стану.

Як представляється справа зокрема на наших українських землях побачимо аж тоді, як будуть оповіщені подрібні цифри по окремих повітах.

Нищення лісів. Міністерство шляхів публікує порівнюючі дані про спожиття вугля і дерева в Польщі. В р. 1926 зужиття вугля виносило 730 кґ. на голову, а дерева 219 кґ. Але річ в тім, що вугіль споживається майже виключно (на 93%) в західніх і по части центральних воєвідствах; других 8 східніх воєвідств споживає вугля таку спішно малу кількість, що нпр. місто Львів зі спожиттям річно 200.000 тон вугля спотребовує стількиж, що пять »кресових воєвідств« докупи (воєв. Вильно, Новгородок, Полісся, Волинь, Тернопіль). Зате споживають ці воєвідства поверх 2 міл. тон дерева (2/3 загального спожиття дерева в Польщі). До того приходить ще горячковий вируб ліса на експорт. В році 1926 вивезено 4,970.017 тон, а в р. 1927 уже 6,246.439 тон.

Вислід: раптовне нищення лісів на »Кресах« і в Карпатах. Лихові можнаби зарадити при відповідній організації постачання вугля із Заходу на Схід, бо все одно польський вугіль не має куди діватися, маючи на Заході могучих конкурентів. Але для того потрібно:

1) знизити ціни вугля, а не їх підносити, як це знову зроблено:

2) знизити тарифи транспортові на залізницях;

3) наладнати шляхи комунікації.

Мабуть ні одне, ні друге, ні трете не вдасться перевести в Польщі. Ліси мусять при такій господарці вигинути.

Говорять про осушку поліських болот. Після великих меліораційних робіт, що були зроблені на Поліссі за царської Росії, про Полісся забули всі. Канали, поконані ше в р. 1897, поволі підлягли знищенню.

В р. 1923. відкопано заходами мін. публ. робіт з 1000 км. каналів всього 65 км.

Цього року створено при цьому ж міністерстві бюро проєкту меліорації Полісся. Бюро має коштом 6 міл. зл. опрацювати за 4 роки проєкт і кошторис меліорації і приготовити плян її фінансування. Отже маємо на 4 роки запевнений спокій.

Переселення трудящих Євреїв. (Жидівська кольонізація). Дня 5. квітня Харківська Центр. Комісія нац. меншостей розглядала справу про переселення єврейської бідноти та про приєднання її (силою) до хліборобської праці. За 3. роки зорганізовано 140 жидівських сіл та побудовано 3. тисячі будинків. Середня площа орної землі на одно господарство складала в 1927 році 11,6 гектарів.

Для потреб єврейського переселення пощастило мобілізувати великі кошти закордонних єврейських »філянтропійних« (не »капіталістичних«?) організацій та утворити навколо єврейського переселення сприятливу громадську атмосферу (!!). Взаємини з околишним селянським населенням де-далі кращають(?!) (»Вісти« Харків 6. квітня 1928).

А що на це ті українські мужики безземельники, яких харківський уряд висилає шукати землі в Турекестані й Сибірі?

Фінансовий стан і торговельна діяльність споживчої кооперації на Радян. Україні.

Положення української споживчої кооперації на Наддніпрянщині за часів української державної незалежности не було цілком задовольняючим. Бурхливий зріст кількости кооператив та обєднання в них населення далеко обганяв будування фінансової міці споживчо-кооперативного руху. Молодість широкої мережі ново-утворених кооператив, що не спромоглися за рік-два зібрати відповідних капіталів, відсутність організації кредиту і нарешті велика заборгованість кооператив, все це були причини тодішньої фінансової слабости наддніпрянської споживчої кооперації. Але все-ж, в середині 1918 р. всі споживчі союзи розпоряджали 26 міліонами гривень (13 міл. карб.) або більше 2 міл. долярів (по тодішньому курсу 1 доляр = 12 гривень).

Пересічно на один споживчий союз приходилося 82 тис. карб. власного капіталу, 24 тис. карб. чужого т. є разом 106 тис. карб., а на 1 т-во — 700 карб власного і 200 чужого, що виносило разом 900 карб. При цьому, треба зазначити, що це капітали кооператив обєднаних в союз, поза якими було ще багато кооперативних організацій.

Торговельні обороти всієї споживчої кооперації на Придніпрянщині в 1918 р. досягали величезної суми 2 міліярдів гривень. Обороти самого Дніпросоюзу виносили за цей рік 116 міл. гривень.

Але розквіт українського кооперативного руху на Наддніпрянщині після революції в 1917 р., як відомо продовжувався не довго. Тяжка економічна кріза по війні та громадянська боротьба відчулася в кооперації вже значно в 1919 році. Народні маси здеморалізовані і понищені політичними та військовими подіями не дають підвалин до дальшого фінансового посилення споживчої кооперації. Перемога на Наддніпрянщині комуністичної влади ставить перед українською кооперацією нові кличі. Радянська держава за часів »воєнного комунізму« націоналізує приватні капітали та ліквідує приватний торговельний апарат. Тому кооперація, що стремілаб до усунення приватного торговця-посередника та капіталіста, представляється новій державній владі зайвою. На торговельний апарат споживчої кооперації покладаються функції державного розподільчого апарату, який, не дивлячись на це призначення за часів »військового комунізму«, сам терпить від цієї ж державної влади на місцях через »часті реквізиції й конфіскації кооперативного майна«.*) За цей період споживча кооперація втратила всі свої матеріяльні цінности і перейшла жити на державні кошти, що відпускалися в державному бюджетному порядку. Між иншим, по декрету 20 березня 1919 року, всі паї належало повернути населенню.

Але через рік оголошується владою »нова економічна політика« і новим декретом народніх комісарів від 13 вересня 1921 року »О средствах кооперації« їй, тепер вже безгрошевій, повертається її переднє право: »...кооперативні організації«, говориться в цьому декреті: »провадять свої операції за власний рахунок і на свій страх та ризико...«, а для того, щоб творити власні оборотові капітали, кооперативи мають право збірати зі своїх

*) Ст. 5. збірника »Потребительская кооперація на Украине за пять лет 1918-1922. Изд. »Вукопспилки«. Харковъ 1923.

членів вступні внески, паї, аванси, вклади, брати позики ітд. З огляду на те, що на той час кооперація після »воєнного комунізму« виходила на волю зовсім гола, держава представила їй дуже нещедру позику в виді 10% фонда, в який мали увійти 10% всіх товарів, що знаходилися на той мент в кооп. складах. Отже, кажучи словами запозиченими з радянської літератури[1]: ...»До самостійної праці після періоду військового комунізму кооперація приступила, маючи на руках лише жалюгідні рештки тих величезних цінностей, які належали їй перед цим періодом, позбавлена підтримки мас і викликаючи занадто слабе довіря навіть у тих державних господарських органів, які були обовязані підтримувати її згідно з приписами з гори«....

Що до стану споживчих т-в в порівнанні з попередними часами, то ця доба характеризується значним упадком пересічної суми білянсу на одне т-во з 4.201 карб. на 1 січня 1918 року до 1.239 довоєнних карб. в 1919 р., до 755 карб. в 1920 р. і 642 карб. в 1923 р., себто зменшення в сім разів.

Розуміється також падають пересічні обороти за рік на 1 т-во. В 1918 р. вони виносили суму 7.009 довоєнних карбованців, в 1919 р. — 4.290 карб., в 1921 р. — 1.796 і лише в 1922 р. вони знову підносяться до 5.371 карб. Зате цілком природно збільшилися за ці роки накладні адміністр. видатки, що зросли від 5% обороту 1918 року аж до — 40% в 1923 році.

Подібне становище за ті ж роки спостерігаємо і у споживчих союзів. Пересічний білянс їх виносив на 1 січня 1919 року 89.975 дов. карб., на 1 січня 1920 р. — 81.146 карб., а на 1 січня 1922 року лише 15.668 карб. Причім власні капітали союзу виносили в 1918 р. коло 11% білянсу, в 1919 р. — 13,5%, а в 1921 р. — 12,6%. Пересічно було продано краму одним союзом: в 1918 році на 295.426 карб., в 1919 році — 194.734 карб. і в 1920 р. — 254.444 карб.

Що до оборотів по продажу краму споживчої централі »Вукопспілки« то вона за 1922 рік виносила всього 1.298.868 золотих карб. Але при такій незначній господарській роботі »Вукопспілка« мала величезні видатки. Наприклад в травні того ж року на утримання її апарату йшло 42.6% всіх видатків і тільки 8% на купівлю краму, решта — на инші видатки. Одначе, треба зазначити, що це були місяці застою торгівлі і вже вкінці того ж року організаційні видатки впали до 11,6% а купівля піднялася до 51%.

В грудні 1922 року Затонський, член Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету в свойому докладі зборам уповноважених »Вукопспілки« так характеризував фінансовий і господарський стан споживчої кооперації за перших часів »Непа«:... »Ми мали господарство поміщика, що розорявся, в якого була дворня та шампанське, але не було посівного матеріялу«[2]... Було ясно, що споживча кооперація в ті роки зайшла в кут, що треба відновляти попередні засади будування фінансової міці і торговельної роботи. На тих же зборах один з делеґатів, Руденко, запитав і сам же собі відповів;.... »Що ми з себе уявляємо? — Не треба самообманюватись ілюзіями, ми зараз посередницька контора між державними органами, робітничими організаціями та промисловістю. Ми не кооперація«...[3])

Роки 1923 та 1924 приносять тяжкі початки внутрішнього відживлення споживчої кооперації на Радянській Україні На 1 жовтня 1924 р. ми маємо таку картину фінансового стану. Сума білянсу сільських споживчих т-в. виносила 19.777 тисяч карб., з них власних засобів було 8.293 тисячі, або

[1]) Ст. 7. з тогож збірника.
[2]) Ст. 49 П. Височанський. Начерк розвитку української споживчої кооперації (Радянська Доба) ч. II. Книгоспілка. 1925.
[3]) Ст. 50. Тамже.

40%. Із цієї суми в обороті було 14.479 тис. карб., в тому числі власних капіталів було 2.997 тисяч. На 1 липня 1925 сума білянсу виносить 23.430 тис. карб.; в тому числі 10.468 тисяч с.-то 45% власних коштів, з яких 4.742 тис. в обороті. Таким чином сільська мережа споживчої кооперації за ці роки до певної міри зміцнішала. Але паєвий капітал зростає в порівнанні зі зростом числа членів дуже поволі, так що коли на одного пайщика на 1 жовтня 1924 року приходилось 1 карб. 68 коп. то на 1 липня 1925 р. — майже та ж сума, а саме 1 карб. 63 коп. Це показує, що власні фонди в сільській споживчій кооперації збульшувались за рахунок торговельних операцій.

Робітничо-міська низова мережа споживчої кооперації показує зовсім инший стан. Білянс цієї половини кооперації на 1 жовтня 1922 року дає суму 42.671 тис. карб. При цьому в обороті з цієї суми було 36.368 тисяч, але власних фондів було всього лише 5.426 тисяч. Отже власні засоби не тільки були відсутні в обороті, але їх не вистарчало й на забезпечення неліквідних цінностей, яких було на 6.303 тисячі карб.

На 1 липня 1925 року становище робітничо-міської кооперації гіршає, бо хоч загальний білянс її збільшується до 46.361 тисячі, кошт в обороті — до 37.035 тисяч, а поза оборотом 9.326 тисяч; і хоч власні кошти зростають до 7.781 тисячі, але разом з тим і виплатний дефіціт зріс до 1.545 тисяч карбованців. Робітнича кооперація в ті часи терпіла безнадійними дебіторами та високою розцінкою (калькуляцією) краму і це — були головні внутрішні причини такого кепського її фінансового стану. Цьому не помагало й те, що паєвий капітал за ці два роки зріс з 2 карб. 75 коп. до 3 крб. 23 коп. на одного пайщика.

В ці ж роки зазначається тенденція й до поліпшення фінансового стану в районових союзах. В 1924-25 році їхнє положення було ще незавидне: білянс їхній виносив 26.334 тис. карб., в ньому 21.056 тис. оборотових засобів, а 5,276 по-за оборотом. Власних засобів було 4.868 тисяч карб., себто, їх не вистарчало на покриття позаоборотових статей. На 1 липня 1925 р. ліквідуються слабі райспілки і білянс збільшується до 27.201 тисячі, оборотовий капітал — до 23.583 тисяч карб., фонди, по-за оборотом зменшуються до 3.618 тисяч, власні фонди збільшуються до 5.492 тисячі, отже з них 1.874 тисячі вже входять в оборот.

Фінансовий стан централі — »Вукопспілки«*), що ще продовжує жити на чужі кошти, був ще по старому невідрадний. Вукопспілка мала власних фондів на 1 жовтня 1924 року 1.876 тисяч крб., а на 1 жовтня 1925 р. — 2.947 тис. карб.; відповідно ж чужих коштів вона мала: 18.912 тис. карб. в 1924 р. і 29.303 тис. в 1925 р. Себто весь білянс за ці роки виносив: 20.788 тисяч карб., з яких з обороті було 17.657 тисяч і 29.575 тис. з 27.167 тисячами оборотових. Отже платничий дефіціт за 1924 рік виносив суму 1.255 тисяч карб.; а після відписання на протязі втрат за минулі роки цей дефіціт дійшов до 4 міліонів карб. В 1925 році цей дефіціт зменшився, але всеж дорівнювався 2.136 тис. карб.

Таким чином споживча кооперація на Радянській Україні за останні роки лише починає відновлятись у своїй фінансовій міці, але власні кошти накопичуються дуже поволі, та це й не дивно, коли прияти на увагу всі ті несприятливі обєктивні економічні і політичні обставини та недовіря мас, в яких їй приходилося вибиватися зі стану животіння до кращого положення. Тому то за наведені роки характерною рисою для наддніпрянської кооперації являється її величезна заборгованність. При цьому,

---

*) Скорочення слів: Всеукраїнська Кооперативна Спілка.

в умовах радянської держави, з цілком зрозумілих причин головним джерелом коштів є кредити державних синдикатів[1]).

Наприклад: за 1924 рік кооперація закупила краму у »Сопесиндикату« на 18,7 міліонів карб., в тій сумі на 17,7 міліонів в кредит; у »Сельмашу« — 95% в кредит; у »Нефтесиндикату« — 84%; по десяти синдикатах було продано кооперації краму на 66 міліонів, з яких на 18% в кредит.

Але яскравіщу картину заборгованости споживчої кооперації дають відомости, які ми знаходимо в книзі П. Височанського[2]) і які кажуть, що в 1924 р. Вукопспілка працювала на рахунок чужих фондів: банківських до 20% і товарових — від промисловости до 69%; районові союзи — на рахунок тих же статей кредиту: 18,5% і 72,5%, а споживчі сільські т-ва відповідно: 4,5% і 61,5%, робітничо ж міські кооперативи на 30% банківських кредитів і 61% товарових.

Таке життя на чужі кошти не могло минутися даром для знесиленої перед тим споживчої кооперації. До того ж їй бракувало і добрих керовників, шоб вийти з того скрутного стану, з якого вона лише починала вилазити. На той же час припадає і нова грошова реформа на Радянщині з двократним зниженням цін на товари. Всього цього кооперація не видержує і починає спочатку з трудом розплачуватися по своїх зобовязаннях а то й зовсім перестає платити. Починається неславний період протесту векслів. За час з 1 жовтня 1923 року до 1 січня 1924 року було заявлено 1.620 протестів на загальну суму 16.810.000 карб. За три ж місяці січень-березень 1924 р. кількість нових протестів зросла до 1.540 на загальну суму 8.790,000 карб. Опротестовані зобовязання союзів потягли в протест і низову кооперацію. Стан фінансової справи споживчої кооперації приняв рису майже катастрофи, кілька союзів зліквідувалося. Із загального ж числа 44 рай-союзів більш-менш щасливо закінчили операційний рік лише 21 союз, решта для свого видужання скористалася з державної допомоги, з »фондів санування«, що був даний в 1925 році в сумі 3 міліонів.

Таке критичне становище споживчої кооперації, що загрожувало поширитись і на державну промисловість не могло не покликати провідний центр »Вукопспілку« переглянути причини лихого стану, та вказати засоби до його дальшого припинення. І ось в органі »Вукопспілки«[3]) знаходимо, що правління централі констатує цю причину так: 1) ненормальна структура фінансів кооператив, 2) занадто малі власні кошти, 3) велика заборгованість кооперації, 4) невідповідність термінів кредитування до термінів крамооборотів. Щоб усунути ці причини фінасової кризи споживчої кооперації, правління »Вуксу« подавало такі поради-висновки: 1) збільшити власні фонди та довготермінові кредити, 2) продовжити терміни кредитів відповідно до оборотів і 3) збільшити банківський кредит на рахунок товарового.

Як вдалося кооперації скористатись з цих порад, та як взагалі поліпшився фінансовий стан споживчої кооперації на Радянській Україні за послідуючі 1925-27 роки, на жаль, ще не має до нашої роспорядимости відповідних вистарчаючих матеріялів. Можна лише предбачити, що виправити як слід і так скоро те, що сталося на протязі 5-6 років в наслідок дуже багатьох ріжнородних внутрішних хиб і несприятливих зовнішних обставин в житті кооперації, навряд, чи є можливим. Маємо ми лише короткі відомости про те, що довirря маси споживачів до своїх кооператив з окрема

---

[1]) синдикати: бюра продажу фабричних виробів рад. промисловости.

[2]) Ст. 68 П. Височанський, Начерк.... ч. II. (Відомости запозичені з праці Карнажова »Финанси и финансовые условия хоз. раб. потр. кооперации України, ст. 24.

[3]) Бюлетень »Вукопспілки« ч. 32 за 1924 р.

на селі зростає дуже поволі, але все ж паєвий капітал зростає з кожним роком. Так, що коли на 1 жовтня 1925 р. паї по сільській споживчій кооперації на Наддніпрянщині виносили 1.812 тисяч карб., то на 1 квітня 1926 р., цей капітал дорівнювався 4.080 тисяч. Що ж торкається робітничої кооперації, то у неї паєвий капітал зростає не так швидко, а саме, в 1925 р. він виносив суму 3.016 тисяч, а в 1926 році 4.134 тисячі.

Далі, часопис »Кооперативне Життя« ч. 8. за 1927 р. подає, що українська споживча кооперація, вступивши в 1927 рік з дефіцітом, »закінчила його з прибутком у всіх галузях«... »Власні кошти кооперації зросли за рік більше ніж на 50%«... А по відомостях Наркомторга власні кошти системи споживчої кооперації на 1 липня 1926 року в обороті складали 27.4%. Одним словом, є відомости, що 1925 і 1926 роки принесли перелом в фінансовий стан наддніпрянської споживчої кооперації і треба сподіватись, що новіші і певніші дані можуть ствердити і значнішу тенденцію до поліпшення в цьому відношенні. *(К. б.) Андрійченко*

Огляд діяльности кооператив на Кремінеччині (стан на 1 січня 1928 року).

Стан на 1 січня 1928 року 18-ти діючих понад 6 місяців споживчих кооператив представляється слідуючо (в злотих):

БІЛЯНС.

Стан чинний.

		на 1 кооперативу	в%% до білянсу
Готівка в касі	4.786,70	265,93	6,7
Товари	34.634,66	1.924,15	48,9
Лядові довжники	10.482,45	582,69	14,8
Льокації	1.760,00	97,77	2,5
Довжники	3.599,03	199,95	5,1
Перехідні суми	5.397,22	299,85	7,6
Інвентар і недвижимости	9.065,37	503 63	12,8
Страта	1.149,58	63,86	1,6
Разом	70.875,01	3.93,750	100,0

Стан довжний.

Запасний фонд	18.301,30	1.016,74	25,8
Уділи	7.428,71	412,71	10,5
Специяльні фонди	1.760,92	97,83	2,5
Вірителі товарові	18.823,31	1.045,74	26,5
Кредити	10.659,81	592,21	15,1
Перехідні суми	2.122,55	173,47	4,4
Надвишки	10.778.41	598,80	16.2
Разом	70.875,01	3.937,50	100,0

Коли порівняти стан кооператив на 1/I 1928 р. зі станом на 1/I 1927 р. то побачимо слідуюче:

Загальна сума білянсу на 1 кооперативу збільшилась на 682,66 зл., або на 20,9%. Власні оборотові фонди, як уділи, резервовий і спеціяльні

капітали разом з чистим зиском виносили на 1/I 1927 — 27.523,97 зл.; пересічно на 1 кооперативу 1.834,93 зл. або 56,3% білянсу. На 1 січня 1928 р. власні фонди побільшились і виносять суму 27.490,93 зл., а коли додати чистий зиск 10.778,41 зл. то власні фонди разом виносять 38.269,34 зл. пересічно на 1 коооперативу 2.126,08 зл, або 54% білянсу. Таким чином власні фонди збільшились на 39%, а пересічно в 1 кооперативі на 14,8%.

Чужі оборотові фонди виносили на 1/I 1927 р. 21.298,67 зл.; пересічно на 1 кооперативу 1.419,91 зл., або 43,7% білянсу. На 1/I 1928 р. виносять суму 32.605,67 зл.; пересічно на 1 кооперативу 1.811,43 зл. або 46% білянсу. Загальна сума чужих коштів збільшилась на 53,1%, а пересічно на 1 кооперативу на 27,6%.

Відношення власних капіталів до чужих на 1/I 1927 р. малося як 1 до 0,77, а на 1/I-28 р. як 1 до 0,84. Таким чином відношення власних фондів до чужих змінилось на некористь кооперативам. Найкраще відношення власних фондів до чужих є в кооперативі в Синевцях (як 1 до 0,22) а найгірше в Ст. Олексинці (як 1 до 12,82).

Переходячи до розгляду активних позицій білянсу, необхідно ствердити: запас товарів на 1/I-28 р. виносить 34.634,69 зл., пересічно на 1 кооперативу 1924,15 зл. або 48,9% білянсу, тоді як на 1/I-27 р. запас товарів на 1 кооперативу виносив 1724,72 зл. або 53% білянсу. З повищого видно, що хоча й запас товарів побільшився на 11,5% однак товари, як складова частина майна кооперативи, зменьшились з 53% до 48,9%.

Натомісць сума лядових довжників збільшилась, а саме: на 1/I-27 р. на 1 кооперативу припадало довжників 358,87 зл. або 20,9% запасу товарів нетто і 19,5% власних капіталів, а яко складова частина білянсу виносили 11%. На 1/I-28 р. на 1 кооперативу припадає вже довжників 582,36 зл. або 30,3% запасу товарів, 27,3% власних капіталів і 14,8% білянсу. Найменьше довжників по відношенню до запасу товарів в кооперативі в Рудці — 8,9%, а найбільше в Устечку — 165%; а по відношенню до власних капіталів: найменьше в Рудці — 13,7% а найбільше в Ст. Олексинці — 201,2%.

В загальній сумі лядові довжники збільшились на 62,4%. Так значне збільшення довжників примусило кооперативи до затягнення досить значних кредитів в готівці і товарах, як в валюті золотовій так і в твердій.

Побільшене кредитування кооператив дуже некорисно вплинуло на загальний стан і розвиток кооператив, бо по позичках платились досить високі %%, котрі виносять до загальної суми торгів коло 1%, що мусіло вплинути на більш високе розцінювання товарів.

Закуплено кооперативами товарів в 1927 році на загальну суму 262.117 зл. 76 гр. пересічно на 1 кооперативу 20.162,90 зл. (дані відносяться лише до 13 кооператив) в тім через кооперативні централі лише 6,8% свого запотребовання, тоді як в 1926 р. 10,9%. Закуп товарів в порівнанні з 1926 р. побільшився на 48%,

Продано товарів на 288.058,88 зл. пересічно на 1 кооперативу 22.158,37 зл. в тому членам коло 25%. Торги в порівнанні з 1926 р. побільшились на 47,3%.

Товари обтяжувались в 1926 році в 16,2% а 1927 р. вже 14,27% при рівночасному зменьшенні коштів завідування з 15% торгів в 1926 р. до 13,07% в 1927 р.

Найнище обтяжувала товари кооператива в В. Борщівці — 12,12%, а найвище в Білці — 25,4%. Найменьші кошти завідування виказала кооператива в В. Борщівці — 6,1% а найбільші в Устечку — 19,9%.

Одночасно з тим збільшилось число обороту рухомої частини активу з 7,2 раз в 1926 р. до 8,6 раз в 1927 р.

Найбільше число оборотів виказала кооператива в В. Борщівці — 17,4 и найменьше в Блащинцях — 3,3 рази.

Господарка кооператив покращала, напр, запас товарів нетто на 1/I 27 р. на 1 кооперативу виносив 1.724,72 зл. при місячних пересічних торгах 1.135,13, себто запас товарів перевищав запотребовання на 52%. На 1/I 28 р. запас товарів виносив 1924,15 зл. при місячних торгах 1.846,53 зл. і таким чином запас товарів перевищив запотребовання лише на 4,2%.

Порівнюючи загальну суму торгів 13 кооператив в сумі 288.058,88 зл. з кількістю господарств району, належить ствердити, що ці торги на 5.000 господарств є невеликі.

Опріч продажі споживчих товарів, кооперативи в 1927 році почали спроваджувати штучні погної і добірне городне насіння. Однак спровадження цих предметів не носить ще сталого характеру.

Крім того майже у всіх кооперативах провадиться виміна товарів на продукти, котра в деяких кооперативах дає поважні доходи (? — Ред.), однак усталити розмір цієї виміни нема можливости за браком точних записів в книжках.

1927 рік 15 кооператив замкнули свої білянси з надвишкою 10.778,41 зл. що виносить 15,2% білянсу, а 3 кооперативи зі стратою 1.149,58 зл. або 1,6% білянсу, тоді як 1926 рік 11 кооператив замкнули білянси з надвишкою 6.876,75 або 14% білянсу і 4 зі стратою 1.163,16 зл. або 2,3% білянсу.

Так виглядає матеріяльний стан кооператив кремінецького повіту. В склад цих кооператив входить на 1/I-28 р. 789 членів, в тому 35 жінок. Пересічно 1 кооператива складається з 44 членів (на 1/I-28 р. з 42 членів). Загальна кількість членів становить лише 2,2% населення району і 15,8% господарств.

Рух членів в кооперативах дуже слабий, напр. протягом 1926 р. вступило нових членів 71 а виступило 26, таким чином число членів побільшилося на 11,2%. Цей незначний рух членів пояснюється тим, що діяльність кооператив, котрі існували в 1917—1922 роках, і спосіб їх ліквідації, а рівнож зловживання поодиноких осіб на становищах членів управ, чи склепарів, здискредитували кооперативний рух в повіті, з одного боку, а браком культурно-освітньої і кооперативно-усвідомлюючої праці на місцях, з другого боку, однак практика товарових зворотів добре впливає на приєднання нових членів.

Для характеристики культурно-освітньої праці на місцях варто навести слідуючі данні: в 1926 році витрачено всіма кооперативами на часописи і на инші культурно-освітні ціли 430,16 зл., що становить 1,3% всіх коштів завідування. На 1 кооперативу припадає 28,70 зл. В 1927 р. витрачено на ту ціль 687,51 зл., на 1 кооперативу припадає 38,20 зл. що становить 1,8% коштів завідування. Витрати ці є так незначні, що про бажані наслідки говорити не приходиться.

Помітно рівнож брак досвідчених працівників на містах. Правда ПСК. в Кремінці уряджував 2 рази кооперативні курси, які носили загальнокооперативний характер, але не було спеціяльних курсів для склепарів, членів Управ і Надзірних Рад.

В звязку з тим, за незначними винятками, Надзірна Рада є цілком бездіяльний орган, члени Управ не завше сумлінно ставляться до своїх обовязків, а склепарі в більшости випадків зле ознайомлені зі справою і часто трапляються недостачі товарів. Ці неґативні явища можна було би, до

певної мірі, усунути, коли би органи контролі на місцях стояли на належній височині.

Деякі кооперативи, як в Мізюринцях, Тилявці і Олексинці, мають бібліотеки-читальні. В инших кооперативах є невеличкі збірки книжок, аматорські гуртки, хор і ин. Однак все це залежить від окремих одиниць на місці і не має загального характеру.

Свідомість населення, зокрема членів, порівнюючи невисока. Керуючі органи не влаштовують лекцій і відчитів по кооперації, не вияснюють завдань кооперації, збори членів відбуваються, звичайно, один раз на рік, котрі носять формальний характер, як затвердження відчиту, вибори Управи чи Ради, а тому також не можуть зацікавити членів справою кооперативи а рівнож вплинути на усвідомлення членів.

Підсумовуючи все вище наведене, необхідно ствердити, що матеріяльний стан кооператив весь час поліпшується, збільшуються власні оборотові засоби, причім значний відпуск товарів в борг примушує кооперативи користатись позичками в більшому розмірі, ніж це потрібно було би при нормальній праці; закуп і продаж товарів побільшується при незначній торговельній дісципліні, висота обтяження товарів і торговельні видатки зменьшуються, оборот майна збільшується, господарка поліпшується, збут і постачання річей сільського господарства не налагоджена. Кількість членів і рух їх незначний, брак культурно-освітньої праці і відповідних працівників на місцях, відсутність контролі і тісного звязку поміж членами і кооперативами.

В звязку з повищим сами собою виникають слідуючі внески: продавати товари лише за готівку, уникати високопроцентових і в твердій валюті позичок, знизити обтяження товарів, що побільшить товарооборот і зменшить торговельні видатки, упорядкувати і налагодити збут і постачання предметів сільського господарства, приєднати більшу кількість членів, причім звернути належну увагу на приєднання жінок.

Частіше, принаймні 2—3 рази на рік, скликати збори членів для зясовання стану кооперативи і пляну праці на майбутнє, що дасть можливість навязати тісніші взаємовідносини з членами і зацікавити їх справою, виробити кадр працівників, для чого необхідні спеціяльні курси. Правління і Надзірна Рада повинні сумлінно ставитись до своїх обовязків, провадити культурно-усвідомлюючу працю, для чого необхідно уряджувати лекції, бесіди, спільні читання кооперативної літератури і по сільському господарству, обходити свято кооперації і ин.

Однак все це можна перевести в життя після певного пляну, який повинен бути опрацьований і прийнятий представниками кооператив району. Для цего необхідно, особливо після переведення ревізії кооператив даного району, періодично скликати кооперативні районові наради, на яких був би зясований стан кооператив, їх хиби і недомагання і в звязку з тим були прийняті відповідні ухвали що до пляну діяльности на будуче.

Такі місцеві наради мали би велике значіння і спричинились би до розвитку і уздоровлення кооператив на місцях.

Луцьк (Інспекторат РСУК). *М. Стефанський.*

Конференція в організаційних справах коопер. молочарства. Дня 28. березня 1928, на передодні Заг. Зборів Маслосоюза відбулося продовження цієї конференції, зачатої дня 25. грудня 1927 р. (див. Кооп. Респ. ч. 2). Ререрат інж. М. Коцюби доповнений головою Надзірної Ради МСоюза і заразом Ради РСУК інж. Павликовським поставив на чергу нарад невирішену ще в грудні практичну справу: як має організуватися організаційно - люстраторський апарат для молочарської кооперації та хто має поносити кошти його утримання? Директор МСоюза інж. А Палій предложив конференції рішення в цій справі Надз. Ради „Маслосоюза", яке заключається в цьому, що на далі всю організаційно - люстраційну роботу що до молочарських кооператив згл. молочарських відділів при господарсько-споживчих кооперативах буде переводити МС сам, своїм власним організ. - люстр. персоналом. За дотеперішню співділяльність Повітових Союзів господ.-спож. кооперації М. Союз висловлює цій галузі кооперації на цьому місці подяку. Що до заснування н о в и х молоч. кооператив (відділів) в майбутньому, то воно повинно діятися в порозумінні з МС; МСоюз признає Пов. Союзам, титулом звороту їхніх видатків при організації таких кооператив, половину провізії, яку має він від закуплених кооперативою машин і улаштування. — Молочарські відділи при госп. спож. кооперативах мають стати членами МС, при чому кооператива вплачує до МС титулом уділу 100 зл.

Пропозиція МС викликала жваву дебату, в якій на перший плян висунулася думка Центросоюза, як централі господарсько-споживчої кооперації, висловлена дир. Герасимовичом. Цей промовець заступав погляд, що в мішаних кооперативах (не в районових молочарнях, які підлягають прямо і тільки МСоюзові) не можна ділити люстраційно - організаційної роботи між дві організації. Люстратор Пов. Союза, переглядаючи книги і діяльність кооперативи, не може не розглядати разом з тим і діловодство молочарського відділу, очевидно тільки з торговельного боку. Пов. Союзи мусять обслуговувати усі кооперативи також в справах правних і податкових. Так в дійсности є скрізь і Пов. Союзи, контролюючи теж діяльність молоч. відділів у своюму районі, підносять претенсії до МС, щоби він покривав відповідну частину видатків на утримання люстр. персоналу Пов. Союзів. Що до контролі т е х н і ч н о ї справи в молочарнях, промовець годиться вповні, що цю повинні переводити відділи МС через своїх молоч. техніків.

Дебата, зачавшись на практичних питаннях, торкнулася теж основних теоретичних напрямних в будівництві нашої кооперації. Дир. Г е р а с и м о в и ч застерігав перед діленням єдиного кооперативного руху; на його думку на першім і другім ступні треба зберігати єдність в кооперативній організації. Осередком усеї кооперації в районі має бути Повіт. Союз Кооператив. В межах села промовець обстоює єдину господарсько-споживчу кооперативу, як заступника інтересів цілого села. Теперішня політика деяких кооп. централь, на думку промовця, стремить до ділення кооперативного руху. Не можна напр. виділити споживчу кооперацію в окрему організацію від инших господарських кооперативних чинностей. Відповідальним за стан району є Пов. Союз а МС відповідає за якість масла. І н ж. П а в л и к о в с ь к и й заперечив, начеб-то з чийогось боку була тенденція відокремити споживчу кооперацію; промовець називає цю галузь помічною галузею с. - господарської кооперації, яку маємо створити. Промовець не є прихильником інтеґральної кооперації; молочарська кооперація мусить стануть на шлях промисловий, виходячи зі стадії ремесла.

В дальшій дискусії піднесено ще ряд детайлів, які освітлюють блище взаємовідносини між молочарською і господ.-споживчою кооперацією. Напр. з боку цієї останньої звернено увагу на цікавий факт, що МС, виплачуючи за молоко декадами з долини, тоді як господарсько - споживчі кооперативи беруть товар в Центросоюзі на борг і даючи його членам теж на борг, фактично кредитується в Центросоюзі. Господарсько - споживча кооперація підносить, що їй важко перейти на готівкові обороти, бо члени кооператив вимагають товару в борг, в рахунок відставленого ними до молоч. відділу молока, На жаль, це дуже важливе питання не було блище обговорено на конференції.

Погляди промовців з краю поділилися між прихильниками одного чи другого становища. Інсп. РСУК М. Капуста і дир. М. Шахнович внесли від себе пропозицію, щоби МС звертав Пов. Союзам дійсні витрати, які вони поносять, обслуговуючи молочарські відділи кооператив, одначе так, щоби це не було новим обтяженням для кооператив.

З огляду на розбіжність думок, конференція не винесла однодушного рішення, яке западе остаточно на Рад УК.

Загальні Збори Маслосоюза відбулися 29. березня ц. р. у Львові. Обширний і подрібний звіт дирекції, ілюстрований ґрафічними представленями, був виданий окремою публікацією і говорить самий за себе і за швидкий ріст інституції. (Треба признати, що звіти МСоюза своєю повністю вибиваються на

перше місце; деякі наші кооперативні установи публікують тільки самі білянси, що не дають ширшого образу їхньої діяльности).

В дискусії над звітом Управи і Надз. Ради забирали слово переважно делеґати з місць, в більшости селяне. Констатуючи на загал вдоволення членів з функціонування Маслосоюза як торговельної централі, вони висловили ряд практичних постулятів на будуче, з яких деякі можливі, деякі може й ні до переведення: продовження кредиту при доставі молоч. машин з 10 місяців на 2 роки, покликуючись на приклади з инших фірм; скріплення технічної контролі по молочарнях; поліпшення ціни за масло; видавання зачетів на масло на 10 день; щоб МС через своїх інструкторів зацікавився теж справою обходження коров і поправи раси худоби. Дир. Герасимович обстоював свою тезу про єдність інструкторського апарату під рукою ПСК. Витикав за високий заробіток на молоч. машинах (14%), через що напр. машини Альфа-Ляваль конкуренція продає дешевше. Провізія в 2—3% є вистарчаюча, тоді МС не матиме конкурентів в цій ділянці. Инші делеґати висловлювали побажання, щоби техніки МСоюза оставали в молочарні 7—14 днів, щоб увійти близше у стичність з селянами та повести ширшу інструкторську роботу. Була теж висловлена (дуже смілива і не до переведення) думка, щоби всі молочарі підлягали службово прямо МС-ві. Були піднесені й думки про відношення до ПСК, і як можна було сподіватися, поділені: де випадково ПСоюз працював блище коло молочарства, там голоси були прихильні, в инших випадках — ні. Делеґат з Печеніжчина вимагав ближчого підходу до членської маси (літературою, летючками).

Окремим питанням виринула справа районових молочарень. Загально делеґати представляли великі трудноші, які приходится поборювати при їх заснованні, коли треба на протязі 10 місяців сплатити тисячі долярів за оборудування, не маючи ніякого кредиту.

Один з делеґатів (селянин), аналізуючи статистичні дані звіту довів, що деякі кооперативи мають поганий господарський вислід тільки через брак контролі над ними. Далі доказував вищість машин Мельотів над Альфа-Ляваль.

Від імені дирекції давали вияснення дир. Палій і Мудрик, від імені Надз. Ради її голова інж. Павликовський. Було виясснене положення, а власне неможливість виклопотання кредитів з Банку Рольного для молоч. кооперації. Що до вишколу молочарів, то йдуть заходи біля урядження постійної школи молочарства в Стрию. Дирекція МС є рішуче противна уділюванню зачетів на молоко. Справа наладнання відносин з Повіт. Союзами є на добрій дорозі. В порозумінні з Сільським господарем задумується акція пропаганди рівномірного отелювання коров. Орґан МС „Кооп. Молочарство“ буде на далі виходити як додаток до „Сільського Господаря“.

Після дискусії звіт затверджено і обрано виконавчі органи.

Засідання Ради РСУК. Друге в цій каденції засідання Ради Ревіз. Союза Укр. Кооп-ив відбулося у Львові 5. квітня 1928.

Поза формальними справами на цьому засіданні розглядалися: Звіт голови Ради з його поїздки на засідання Кооперативної Ради у Варшаві, звідомлення з ревізії Маслосоюза; проєкт статута РСУК. і біжучі справи.

Голова Ради РСУК. представив хід останнього засідання Кооп. Ради, в якому брали участь відпоручники від 21 центральних ревізійних Союзів. Зі звідомлення виходить, що Кооперативна Рада через свою бездіяльність і невміння обстояти свій авторитет, зведена до ролі бюрократичного відділу міністерства скарбу, без власного обличча і волі. Таким чином зведено на ніщо будь-що будь незле подуману і корисну установу.

Принято до відома, що з ініціятиви представника РСУК. Кооп. Рада приняла резолюцію проти заведених недавно »вільних складів солі,« а за дальшим приділюванням кооперації солі безпосередньо з бюра акциз і державних монополів. Резолюція пройшла легко тому, що в цій справі заінтересовані однаково всі кооперативні організації.

Важливіша для нашої кооперації, (для повітових союзів) справа приділу їм концесій на гуртівні солі повинна теж прийти на обговорення Кооп. Ради, бо з боку Ревіз. Союза внесено вже кілька разів відповідні заяви на адресу міністерства скарбу — і досі безуспішно. Поза кількома гуртівнями Нар. Торговлі в цілім краю гуртівниками солі є або приватні торговці або польські кооперативні установи.

В звязку з рефератом Рада РСУК. приняла дві резолюції:

1. Почините перед Кооп. Радою старання, щоби вона заняла належне становище в справах законодавства (маючи право ініціятиви) і кооперативної політики, та щоби добилася того, щоби усі проєкти законів, що можуть в який небудь спосіб дотичити кооперації, переходили через повну Кооп. Раду.

2. Почините перед К. Р. кроки, щоби вона взяла в оборону наші кооперативи, спеціяльно що до уділювання кредитів (внесок др. Костя Левицького).

При нагоді розгляду звідомлення з ревізії Маслосоюза виринула справа наладнання взаємовідношень між ним і Повіт. Союзами (Центросоюзом). Передано справу комісії з представників Виділу Ради РСУК, Маслосоюза і Центросоюза, яка повинна прийти з відповідним внесенням.

Далі Рада розглянула ще раз проєкт нового статута РСУК. і перевела в ньому ще деякі зміни, беручи на увагу надіслані з краю завваження відносно опублікованого в Госп.-Кооп. Часописові проєкту. Проєкт рішено в цьому виді предложити Надзв. Заг. Зборам РСУК. дня 9. квітня ц. р.

Ухвалено влаштувати в р. 1929 ювілей 25-ліття існування РСУК.

Надзвичайні Загальні Збори РСУК скликані на 9. квітня 1928 р. обговорювали тільки одну, але дуже важливу справу: проєкт нового статута РСУК, центральної установи української кооперації на західних українських землях. При доволі численній участи делеґатів, краю, які репрезентували 261 кооператив і кооперативних обєднань, при чому видна значна участь селянства, не дивлячись на те, що збори відбувалися в будний день), пройдено цілий статут і ухвалено цю нову конституцію головному ідейному осередкові кооперації. Провадили зборами др. М. Волошин, інж. О. Дяків і др. В. Кіцула.

Основне, чим новий статут РСУК. відріжняється від старого, полягає в слідуючому:

1. сильніше, як це було досі, підкреслено характер РСУК. як центрального реґулюючого і ідейно керуючого обєднання всеї кооперації. Думка репрезентована Центробанком, щоб навпаки, звести РСУК. до ролі тільки орґану для переводження ревізій не найщла ніякого відгомону на Зборах;

2. поширено право передачі голосів на Загальні Збори тим способом, що один делеґат має тепер право заступати не 3 тільки 5 кооперативів;

3. ослаблено формальний вплив господарських централь на РСУК. відібранням їм вірільного рішаючого голосу в Раді РСУК. оставляючи дорадчий;

4. створенням колеґіяльної дирекції, відповідальної не тільки перед Радою, а й перед Загальними Зборами; надано цьому органові громадський характер;

5. знесено »виділ Ради РСУК,« заступаючи його »президією РСУК« якій передано дещо тих прав, які досі прислуговували самому голові Т-ва.

6. переведено статутарно поділ праці в РСУК. створенням більше-менше автономних »виділів.«

7. точніше, як це було досі унормовано хід праці в РСУК. з окремаж праці ревізійної;

8. предбачено для будуччини можливість поділу ревізійної діяльности РСУК по галузям кооперації.

Безумовно, що новий статут РСУК являється кроком вперід і дає рямці для наладнання праці в РСУК більше організовано і пляново, чим це є зараз, коли старі рямці стали вже за вузькі для буйного розвитку життя.

В звяку зі статутом Заг. Збори приняли дуже важливу постанову для внутрішного життя в кооперації, а саме, що українська кооперація в цілому стоїть на становищі народньої і віроісповідної невтральности та що всі укр. кооперат. установи, обєднані в РСУК мають цими засадами керуватися в своїй щоденній діяльности. Рішено, що ця теза має увійти в тект правильника РСУК.

Загальні Збори Центробанку відбулися 22. березня ц. р. при участи около 100 осіб, представників переважно т. зв. повітових кредитових товариств фізичних осіб і почасти від П. Союзів господ.-споживчої кооперації. Порівнюючи з р. 1925 звіт виказує зріст уділів в троє. (Уділи в нашій кредитовій кооперації, як відомо зростають шляхом примусового стягання з позичаючих). Зате зовсім поважним здобутком Центробанку є зріст вкладок ощадности. Від 1925 р. вони зросли з 155.994.92 зл. до суми 866.311·51 зл., до того ж ще термінові вклади в сумі поверх 277 тисяч. Всіх оборотових засобів звіт Центробанку виявляє 1, 143.877·24 зл. Кредити уділювалися згідно з обовязуючою постановою лише кооперативам. З чистого зиску в сумі 6.882·27 зол. призначено 4.409·09 на 10%-ову дивіденду від уділів, 1,437·18 зл. до рез. фонду а 1000 зл. на спец. фонд для покриття втрат.

На добродійні і культурні ціли в цьому році уділено 6.281·07 зл. — Зате Т-во »Ощадність«, засноване при Центробанку для пропаганди дрібної масової ощадности, не виявило успіхів ані активности. Заг. Збори уділили абсолюторію Надз. Раді і дирекції Ц-Банку.

Перший зїзд голов філій „Сільського Господаря" і аґрономів у Львові.

(Комунікат „С. Г.").

В Зїзді, що відбувався 30-го березня ц. р., взяло участь 71 учасників, з чого було 21 делеґатів Філій „Сільського Господаря", 8 делеґатів П. С. К., 35 делеґатів Кружків „Сільського Господаря" та инших і 7 делеґатів центральних економічних установ. Далеґатами було: 26 аґрономів, 4 ветеринарних лікарів, 5 священиків, 4 землевласників, 21 селян, 11 инших.

Зїзд відкрив президент „Сільського Господаря" інж. Ю. Павликовський, подаючи до відома привіти від Українського Аґрономічного Товариства при Укр. Госп. Академії в Подебрадах та від редакції „Українського Аґронома". Після цього виголошено три проґрамові реферати, а саме: 1) інж. Ю Павликовський — Напрямні праці Т-ва „Сільський Господар», 2) вет. лікар М. Стахурський »Завдання „Сільського Господаря" в ділянці сільсько-господарської ветеринарії«, та 3) інж. В. Воробець — „Завдання Філій і Кружків „Сільського Господаря« під теперішню пору". Після переведення дискусії над цими рефератами, виголосив інж. Е. Храпливий реферат „Тиждень і свято „Сільського Господаря" в 1928 році". На основі річевої дискусії, яка протяглась до вечірних годин, Зїзд приняв одноголосно такі постанови:

1) Зїзд одобрює напрямні праці Краєвого господарського Товариства „Сільський Господар", його Філій і Кружків на полі заступництва інтересів українського рільництва, на полі культурно-освітнім і на полі технічного двигнення сільсько-господарскої культури у всіх її ґалузях.

2) Признає доцільним методу праці, оперту на самодопомогу згуртованого в Товаристві українського рільника, як засіб ведучий до акцій, опертих на ініціятиві з долу, признаючи, що одиноким здоровим засобом допомоги з зовні, є допомога кооперативних організацій, що гуртують українських рільників (самопомічна акція Т-в. „С. Г." і акція оперта на співпраці з установами, кооперуючими українського рільника).

3) Признає потребу передання всіх аґро- і зоотехнічних акцій, ведених тепер в краю ріжними організаціями, в руки Краєвого господарського Товариства „Сільський Господар" у Львові, як кермуючого центру, що обовязується всю роботу в краю вести через своїх аґрономів, приділених до Філій Товариства по повітах. Супроти того звертається з просьбою до повітових осередків кооператив, щоби вони своїх аґрономів приділили до пов. Філій „С. Г." в своїх осідках і не відмовились від допомоги на їх удержання так, як досі не відмовляв своєї допомоги на удержання аґрономів при П. С К. „Сільський Господар". Доки це не буде переведене, Зїзд уважає доцільним, щоби аґро-технічною роботою повіт. аґрономів при П. С. К. кермував „С. Г." на рівні з аґрономами при Філіях.

4) При такому розподілі праці між „С. Г." і кооперацією в краю — Зїзд уважає конечним признати Пов. Осередки Кооп. торг. Синдикатами Філій „С. Г." по закупні засобів сільсько-господарської продукції і по збуті сільсько-господарських плодів.

5) Зїзд стає на становищі, щоби повітові аґрономи, приділені до Філій „С. Г.", а кермувані Головним Товариством, утворили одну колеґію аґрономів при Кр. Т-ві госп. „С. Г.", яка б у відповідних секціях Товариства розробляла реґіональні проґрами сільсько-господарської праці і провірювала висліди її, подаючи свої внесення Головній Раді Товариства до вирішення.

6) Взиває всіх українських рільників до як найповнішого обєднання в Кр. Тов. госп. „Сільський Господар", до оживлення діяльности всіх Філій і Кружків „С Г.", щоби благородним зусиллям власної організації не допускати до штучного насаджування серед українських рільників чужих „Звйонзків Заводових", які є звернені не тільки проти головної корпорації українського рільника, але й проти укр. кооперативної організації, поставленої власними силами народу.

7) Зїзд одобрює проєкт відбуття Тижня і відсвяткування Свята „Сільського Господаря" що річно по всьому краю; цього року — в часі від 13—19 травня, назначуючи одночасно день 16 травня днем свята „С. Г.".

Серед книг і журналів.

Книги.

С. В. Бородаєвський, професор Української Господарської Академії в Ч. С. Р. — Теорія і практика кооперативного кредиту. На правах рукопису. Подєбради 1925. —

Найслабша сторона праці п. Бородаєвського — це розподіл матеріялу між »теорію« і »практику«, що блище всього відноситься до архітектурного стилю цієї книжки. Здається, сам автор не досить добре зясував собі, яка частина того матеріялу, над котрим він збирається оперувати, мусить бути віднесена до теорії, а яка до практики. На стор. 6. автор пише, що першу частину книжки він присвячує »операціям кредитових кооператив«, а другу — »організації і діяльности кредитової кооперативи«, і через те демаркаційна лінія між питаннями теоретичного та практичного змісту цілком гине. Як, справді, можна відріжняти »операції кредитових кооператив« від »діяльности кредитової кооперативи«, коли майже вся та діяльність, а принайменше головна її частина, й буде обіймати операційну сторону. Від цього як дальше побачимо, книжка набрала такого складу, що про одну і туж саму річ автор мусить вести балачку що найменше по два рази а при цьому помічається ще й така невідповідність: теоретичні питання віднесені до практики, а цілком практичні подробиці — до теорії. Правда, ми й самі тримаємось тої думки, що теорія і практика кооперації взагалі мусять мати тісний звязок одна з другою. Булоб недоцільно ставити таку теоретичну тезу. котра рішуче не може бути виконана на практиці, як і навпаки — всяка практична дрібниця мусить мати свою теоретичну опору, хоч би вона виросла цілком традиційно. Але в науковій праці, на нашу думку — автор обовязково повинен виділити всі ті підвалини, на котрих будується організація кооперативного кредиту, незалежно від державних, національних, загальнокультурних та місцевих обставин, і — добре, вичерпуючо розглянути їх, як то кажуть, зі всіх чотирох боків.

Даремно ми будему шукати цього в праці п. проф. Бородаєвського. Візьмім, наприклад, такі основні пунктки будівництва кредитової кооперації, як то: обмежена чи необмежена відповідальність, район діяльности (чого зовсім не знають капіталістичні організації кредиту), пай, природа зиску, дивіденда (що хоч і зустрічається в звичайних банках, але має цілком инший характер). Ми бачимо, що автор кілька разів в своїй книжці повертається до них, але ні разу не ставить їх окремою темою для теоретичного розгляду, як то було-б потрібно.

Цікаво тут-же запримітити, як автор вирішує ті питання, котрі цілком повинні бути віднесені до терену теоретичних баз кооперативного кредиту. Який доцільно встановити пай в кредитовій кооперативі — великий, чи малий? Автор це питання вирішує так: »Не можна визначити пай дуже малою нормою. Не треба допускати й дуже великого. Дуже великий пай теоретично не допустимий, як і дуже малий. Останній тому, що це доводить до утворення ніби фіктивно паєвих кооператив, перший через те, що це може привести до утворення псевдо-кооперативи великих власників« (с. 217). Яку дивіденду можна признати нормальною з огляду на діяльність кредитової кооперативи? Автор сам собі ставить це питання в такій формі: »Як мусить до цього питання ставитись теорія« — і підповідає: »вона не може визнати доцільним дуже високий максимум дивіденди на паї; вона також не може визнати доцільним і дуже низький такий максимум« (с. 218). Ну, а що до району діяльности кооперативи — як його вирішує теорія п. професора? Так само, як попередні два питання: »занадто малий район і надмірно великий однаково небажані« (с. 214).

Зупинімось на хвилину над цим останнім питанням. Нам відомі цілком мініятюрні що до району кредитові кооперативи: це — каси Райфайзена. І що-ж, їх прийдеться признати »небажаними« з пункту теоретичних поглядів п. проф. Бородаєвського? Алеж весь світ признав, що каса Райфайзена — це результат якогось ніби натхнення що до її пристосованности до потреб селянина. П. Бородаєвський боїться, що »при дуже малому районі (як це буває в кооперативах Райфазена)... кредитове товариство обмежується в своїй діяльности замкнутим колом в собі і не дає всьому населенню блищих до даного району місцевостей використувати для своїх потреб таке товариство (с. 214—215). Що воно »обмежене« — це правда, але не забуваймо, що цю обмеженість Райфайзен поклав як ґрунт кооперативно-кредитової організації і тільки на цьому ґрунті він оснував деякі вимоги кредитової кооперативи. А здругого боку — навіщо »блищим місцевостям« користуватись чужою коо-

перативою, за 3—5 кільометрів, коли вони можуть мати свої кооперативи? Як відомо, у Німців в останні часи майже незалишилося такої сільської громади, котра не малаби власної каси типу Райфайзена. А всім відомо, як сильно вибудовані ці каси і як вони добре й корисно для населення працюють, не дивлячись на їх »небажаний«, по клясифікації п. Бородаєвського, район.

А тепер загляньмо до Італії з її народніми банками типу Луццатті. Як відомо ці банки дуже великі, налічують пайщиків тисячами і мають по кілька відділів (філій). Що до кооперативного напрямку їх діяльности, то з цього боку вони користуються дуже доброю репутацією — ліпшою принайменше, ніж їх прототип — ферайни Шульце-Деліча. Але знов-же район їх діяльности, як дуже великий, після п. Бородаєвського, бувби »не бажаним«. Що зоставалосьби зробити з італійськими народніми банками, коли-б ми теотерично згодились з п. Бородаєвським, що район кредитової кооперативи мусить бути середній, котрий автор обмежує одною або двома волостями? Зліквідувати їх? Чи зреформувати, пороздроблювати їх? Та чи знесуть вони таку операцію? А врешті — яка буде кооперації користь від того, та чи взагалі буде якась користь?

У вирішенні инших теоретичних питань автор також увесь час вагається, не доводить свої льоґіки до кінця. Повідомивши, що кредитові кооперативи инколи »не тільки допомагали провадити окремим членам яке-небудь виробництво, але навіть самі приймали на себе майже всі функції продукційної кооперативи« (с. 48), автор питає: »як треба відноситись до таких кооператив?« — і відповідає: »не співчуваюче«; — але далі додає: »натурально, не треба їм перешкаджати, не треба робити нічого такого, що їх приводить до завчасної ліквідації« (с. 49). Торкаючись далі питання про невтральність кооперації під оглядом релігійним, патрійним та національним (с. 196—199), автор резлютивно каже так: »таким чином, теоретично значно ліпше утворювати кредитові кооперативи невтральні... Але практика життя в цьому відношенні суперечить теорії, вона не погоджується з нею де-коли просто через політичні, релігійні чи національні антипатії ріжних кол населення даного району, а де-коли через протилежність інтересів, яка не може бути підставою для утворення працездатної кооперативи. І з тим і з другим теорія не може не рахуватись« (с. 199). Ми мусимо рішуче признати, що такі визнання автора рівняються нищенню самого принципу теорії; і на віщо вона взагалі потрібна, коли за практикою признається право будувати організацію так, як їй подобається? Автор не зробив навіть спроби бодай для себе зясувати, де буде правда в цій контроверсії між теорією і практикою, а головно, чи ця контроверсія вічна, чи може тільки тимчасова? Нарешті, щоб переконатись про відсутність у автора широкого погляду на справи кооперації взагалі і на теорію кредитової кооперації зокрема, досить звернути увагу на його міркування про те, чи можна кредитовій кооперативі видавати позики приватному торговцезі. »Кооперація — каже п. Бородаєвський — йде до знищення капіталістичного устрою не революційним, примусовим шляхом, шляхом негайної зміни, але повільним шляхом еволюції. Через це вона прицінпово не може відмовити в кредиті приватному торговцеві, який є членом кредитової кооперативи. Але вона повинна виявити в таких випадках розумну елястичність« (с. 20). Далі автор наводить приклади такої »елястичности«. Ця елястичність, здається, є осередком, чи то головною базою, на котрій стоїть п. Бородаєвський в процесі розроблення теорії кредитової кооперації. Ми мусимо сказати, що »розумна елястичність« — це не є та принціповість, котра мусить бути необхідною, обовязковою в наукових працях, присвячених теоретичним питанням.

Що до дрібних хиб в праці п. Бородаєвського, то ми подивляємо їх кількість та примітивність. На с. 3 (§. 3) автор цілком помилково змішав кредитові товариства разом з банком і банковим домом та пише, що кредитове товариство веде своє підприємство, »яке дає їм значні прибутки«. Параґраф 5 (с. 5—6) показує, що автор цілком не розріжняє, що таке є кооперативний кредит і що таке — організація кооперативних фінансів. На с. 34, закінчуючи річ про позички під просте зобовязання, сольо-вексель, дісконт-вексель та дісконт-рахунок, автор пише: »таким чином, всі ці катеґорії позичок треба вважати, як позички по персональному довірю, при чому це довіря до персони виявляється в ріжних випадках то в більшій, то в меншій мірі. Але таке забезпечення позичок не завжди задовольняло кредитові кооперативи. Відціля в деяких з них ми бачимо видавання позичок під забезпечення заставами«. Отверто мусимо признати, що ми так і не розуміємо, що саме хотів тут сказати п. проф. Бородаєвський. На ст. 51 автор неправильно показує, що на Україні по зразковому статуту 1905. р. паї могли бути в розмірі від 10 до 300 карб ; і ця неточність відома йому, бо на с. 73 він знов пише, що в той час (пісдля 1895 р.) статути і закон не дозволяв мати паю більш ніж 100 карб. — На с. 137 читаємо таке дивне повідання: »що до ролі акцій в складанні власних капіталів Централь-

них Банків, то не можна сказати, щоб статути цих банків примушували своїх членів купувати акції як можливо більше. Але все-таки ці статути, так чи инакше, дотримувались цеї системи, щоб члени центральної каси набували більше паїв«. Розумій, як хочеш! І т. д.

Ми розбирали досі тільки те, що сказав автор. Багато можна було навести такого, чого автор цілком не зясував, хоч він і повинен був це зробити, коли взявся дати теоретичний огляд всього того, що торкається теорії кооперативного кредиту. Наприм. — як можна обоснувати звязок з кредитовою кооперацією кооперації постачання та збуту? Чи такі операції кредитовій кооперативі слід признати бажаними (по вислову п. Бородаєвського), чи ні?

Матеріялом для розроблеоня теоретичних поглядів для п. Бородаєвського являється німецька, російська і українська кооперація. Таким чином чомусь цілком відкинута життєва практика італійських народніх банків Луццатті та французьких сільських кас Дюрана. А вона далаб багато цікавого матеріялу в справах кооперативного кредиту, так з боку теорії, як і практики. Нарешті на всьому протязі своєї праці автор — посилаючись на практику України — навіть часом ставячи її базою для вирішення теоретичних проблем, користується практикою Великої України і при цьому тільки в часі до 1917—1918. р. та майже ні словом не згадує про Галичину, де також українська кооперація перейшла досить довгий історичний шлях. З методольоґічного боку ми рахуємо це дуже великою хибою автора. Він сам нераз запримічує, що коопреація на Україні за часів царату мусіла задовольнятись загально російськими законами і статутами, а крім того її конструкція йшла під натиском адміністраційних вказівок, які втискалися в найменші подробиці щоденної практики кооп. установ. Нам здається, що булоб більш доцільним, хоч не у всьому то бодай в тому, що було ліпше, взяти деякі зразки з галицької кооперації, котра розвивалася в сприятливіших умовах, більш забезпечуючих нормальний зріст і не завше мусіла лягати на прокрустове ложе адміністраційних розпоряджень.

Читаючи книжку проф. Б-го. треба мати на увазі згадані її методольоґічні дефекти. Будучи зібранням ріжнородного матеріялу, книжка в цій формі не уявляє з себе праці, яку можнаб порекомендувати для масового ширення. Правда вона й видана »на правах рукопису« і літоґрафовано, отже критика обозязана ставитися до неї вибачливіше. Видання книжки друком, яке ми визнаємо бажаним, мусілоб наступити після осоовної її перерібки.

М. Копоцінський.

Всячина.

День кооперації. Від ряду літ по війні кооперація всіх країн і народів обходить свято: »День кооперації«. Воно відбувається все в першу неділю червня. Отже в році 1928 ця міжнародня маніфестація сили кооперативної ідеї в світі відбудеться в неділю 3-го червня.

За культурного кооператора. Кооперативна ідея на Великій Україні набирає великої ваги й актуальности. Майже всі суспільні верстви зацікавились зараз кооперацією й стараються всіма силами допомогти її розвиткові. Газета радянського вчительства „Народній Учитель“ присвятила також свої рядки кооперативному вихованню молоді.

„Всі хиби нашої кооперації, пише „Народній Учител“ в ч 14, здебільшого залежать від того, що наші кооперативи, ще не мають відповідних кадрів культурних, свідомих та освічених робітників, і то не лише на керовній посаді, а й для виконання технічних обовязків. Найбільш бажаним членом кооперативи зараз є вчитель, аґроном, технік, лікар, лікар. помішник, вет. лікар і взагалі новий інтеліґент, бо наявність таких свідомих і освічених членів у значній мірі ґарантує нашим низовим кооперативам нормальну працю і піднесення їхньої роботи. І оскільки наші ВУЗи та профшколи готують нові кадри трудової інтеліґенції, остільки й питання про кооперативне виховання молоді в оцих навчальних заходах набирає великої ваги.

Профшколи та ВУЗи повинні уділяти більше уваги так теорії, як і практиці кооперативного виховання студентів та учнів. Кожна профшкола і кожний ВУЗ повинні мати в своєму навчальному пляні принаймні елементарний курс кооперації, обовязковий для всіх вихованців. Кожна профшкола і ВУЗ повинні мати у себе свій індивідуальний кооператив, де б сту-

денти та учні здобували собі кооперативну практику так на керовничих посадах, як і в ролі зразкових членів. Безперечно, ціж кооперативи сталиб у великій пригоді самому студенству в справі поліпшення їхнього матеріяльного добробуту.

Розуміється, що для здійснення цього потрібно не лише заходів Наркомосвіти, але й надання відповідними кооперативними та кредитовими центрами новим кооперативам профшкіл та ВУЗ-ів тих же пільг, що ними користується вся система кооперації. Справа негайна — бо трудшколи дають певну дозу кооперативного виховання своїм учням, а профшколи та ВУЗи ще досі тримають цю справу в занепаді." —МО—

Смерть А. А. Богданова. 7. цвітня ц. р. в Москві помер директор держ. наукового інституту переливання крови А. А. Богданов.

Покійний був відомий як лікар спеціяліст і помер на цьому пості, піддавшися сам особисто дуже ризикованому експериментові (обмінявшися кровію з хворим на малярію). Разом з тим А. А. Богданов все життя цікавився економікою і написав кілька книжок з цієї ділянки, з яких його „Короткий курс екон. науки" став відомим поза межами Росії. Спершу правовірний і марксіст, він згодом (подібно як прим. М. Туган-Барановський) ставився дуже критично до марксізму, вносячи в нього корективи в дусі „анти-матеріялізму", як висловлюється Бухарін в посмертній згадці про свого бувшого товариша. »Але ми, каже далі Б., його теперішні ідеольоґічні противники, повинні визнати величезний розмах думки небіжчика, його виключну освіченість, сміливість його узагальнення. Це була людина величезного маштабу, з багатогранними справді енциклопедичними знаннями: лікар, математик, фільософ, економіст — він стежив літерально за всіма галузями науки«. Як відомо, А. А. Богданов перед пару роками виступив з комуністичної партії (чи був виключений). Він являється теж автором одної з кращих соціялістичних утопій п. н. »Красная Звезда«, основою якої є ідея „відмолодження" щляхом переливання крови.

Польське Товариство кооператорів у Варшаві (Nowogrodska, 21) приступило до влаштування радійових викладів. Перший виклад дра Т. Клапковського: »Сільсько-господарська кооперація в Польщі« виголошений був 20/IV. б. р. між 19.30 і 19,55 годинами.

З кооперативного побуту.

На кооперативному курсі.

Учитель: Хочу вам доказати, що товар, куплений у Шміцера чи якогось иншого приватного купця хочби за цю саму ціну, буде дорощий як в Повітовому Союзі, або якійсь иншій кооперативній установі. Приміром: товар куплено в Повітовому Союзі за 300 зол. По перше: буде товар доброї якости, по друге — буде добре наважений, а неточности (якщоб такі зайшли) можна в кожному часі реклямувати. Товар куплений у Шміцера за цю саму ціну буде лихий що до якости, а що відноситься до ваги, то зовсім певно буде вона гірша чим в Повітовому Союзі, а що найважніше, це те, що Повітовий Союз при кінці року дасть кооперативам товарові звороти. Знаю, що такі звороти дістали кооперативи в богатьох повітах, і в даному випадкові при закупні товарів за 300. — зол. а при 1%-вих зворотах дістане кооператива 3. — зл., а Шміцер не дасть нічого.

Курсант-доставець товару: Прошу о слово! Чи пан директор не помилилися? Шміцер дає значно більше і без зворотів товарових. Від закупленого товару за 100. — зол. дає пачку тютюну кресового, 2 оселедці, могорич і 2 булки. Це все я числю на 1.50 зл., но а від закупленого товару за 300. — зл. дасть 3 рази більше, а то буде виносити 4.50 зл. Що до якости, то смішне: хто в нас на якості товарів розуміється? Що до ваги знову, то й так ніхто не буде знати чи вона точна, бо в нас товару при передачі не переважується.

Учитель: Чи треба ще коментарів? Ні, тут всякі пояснення злишні.

М. М.

Баль.

Оголошення: »Дня 3. березня 1928 р. відбудуться великі вечерниці в салі Сокола, очевидно з танцями. Стрій для пань »суконка балева,« для панів до літ 30 »смокінґ.«

На балю: Учасник: Якаж велика шкода, що я спізнився, танцюють чарльстона, а я, як знаєте, танцюю лише коломийку.

Член Комітету: Ні пане товаришу, це перший танець; коломийкою не казав я зачинати, бо вже час найвищий покінчити з азіятщиною.

Учасник: А, так, дякую. А чомуж то

так мало танцюючої молоді? Напримір, не бачу нікого з Повітового Союзу.

Член Комітету: Пане Товаришу, якщо Ви читали оголошення уважно, то повинні були зорієнтуватися самі. Коли ні, то я Вам поясню: до 30 літ смокінґ, а я спитаю Вас, чому смокінґ? З розмислом, пане товаришу. Молодих панів з Союза і на звичайний одяг не стати, хібаж Вам ще потрібно коментарів? Зрештою кожний зі мною погодиться, що радник, меценас, хочби вислужений вахмайстер зі субєктом (прикащиком) з Повітового Союзу бавитися не буде...

М. М.

Пожежа в Поправці.

— Та таке, чуєте, в нас трапилося. Та таке нещастя, таке лихо, що й сказати боязно, — розповідають вам у Поправському споживчому т-ві на Білоцерківщині.

— А щож саме? Може розтрата?

— Боронь боже, що це ви таке говорите? Ніколи в нас цього й бути не може. Люди в нас, знаєте, все отверті, хороші, просто сказати — душевні люде.

— То може пограбували?

— Та ні, знаєте. Але таке лихо...

— Може ревізія з РСІ приїздила.

— Тьху, тьху, щоб не наврочити! Навіть не кажіть. Що це вам на думку спало?

— Ну, не знаю, не можу додуматись.

— Пожежа, голубе. Така, чуєте, прикра пожежа, така неприємна — вимовить тяжко.

— Де ж це? Хата в кого згоріла, стіжок чи що?

— Та ні. У нас, кажу, — в товаристві пожежа.

— Як то в товаристві? Яке ж у вас є помешкання?

— Та що це вам бог дав: не зрозумієте одразу. Тут таки пожежа була...

Ви оглянетеся, подивитеся на давно білені стіни, на старі меблі і здивовано запитаєте:

— Як? Де ж тут була пожежа, коли нічого не згоріло? Навіть стіни не закурилися.

— Кажемо ж вам, дуже прикра пожежа. Згоріла, розумієте, книжка.

— Сама тільки книжка?

— Так, сама тільки книжка, хороша така, бухгальтерська.

— А ви нову купіть.

— Так бачите — книжка була касова, з записами.

— Ну, а ви знову запишіть.

— Ми й записали-б, та ніде більше тих записів немає.

— Як то немає? Але є ж принаймні готівка в касі, запис боргів, — якось же відновити можна?

— Нічого, братику, немає. Ні готівки немає, ні боргів не записано.

— Ум-у.. скажете ви нерішуче. — Але яка це пожежа була, що сама тільки касова книжка й згоріла?

— Не знаємо, їй бо не знаємо. Згоріла — і сліду не залишилося. Мабуть от цигарки затлілася.

— А де ж вона лежала?

— Та тут же, разом з иншими книжками.

— І сама тільки вона й згоріла?

— Та сама ж, голубе, сама, инші навіть і не закурилися..

* * *

Як ви думаєте, шановні читачі: може більше вже запитувати нічого не треба? Га? *(„Вісти“. Харків).*

Справлення похибки:

В статті: „Білянс Земельного банку“... в ч. 4. „К. Р-ки“ у відступі „Ефекти“ (ст. 196 р. 9 знизу) замісць: „добровільного оцінювання“ має бути: довільного оцінювання; у відступі „Зиск на ефектах“ (ст. 198 р. 29 згори) замісць: „Відсотки моглиби мати“ має бути: „Відсотки з ефектів моглиби мати“.

Конфіската нашого журналу.

Перше (січневе) ч. Кооп. Р-ки сконфіскувало львівське Староство Ґродзке дня 12 квітня ц. р за вжиття терміну на означення західно-українських земель. Суд конфіскату затвердив і крім цього розпочато карне доходження проти відповідального редактора журналу за провину з § 65 літ. ц. австр. карного закона.

Видає: *Ревізійний Союз Українських Кооператив.* За редакцію відповідає: *Іван Филипович*

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві